

Мисловната сила



Ани Безант

Предговор

Теософията, т.е. богомъдрието, е един всемирнен храм, с най-открития олтар. Тя скрепява велики тайни и позволява на човечеството да си взема от хляба на посвещението. Сиянието на мъдростта не може да бъде спряно - облаци дори да затулят Слънцето, никога не го лишават от светлина. Така че знанието е пазено, но то винаги е влизало в душата на човека, често по незнани пътеки. А Теософското общество в осъществено предназначение в края на XIX век изнася скритото знание на олтарна трапеза.

Теософите имат един ясен девиз - мир, и една висша цел - истината. В пулса им ляга идеята за мира, който води към всемирно братство, потушавайки личностното отношение, и идеята за Истината, която търсят с надписа: "Няма религия по-горе от истината." (*Мир в душите ви*^[1], е казал и Христос; и още: *Само истината ще ви направи свободни!*^[2]) На тези два основни стълба теософите започват да изграждат своето общество.

Когато се ражда идея, в която има златен пласт, не бива да жалим труда си, докато не стигнем до него. И ако едно общество иска да направи всемирно братство, както Исус Христос е искал да сгради общество на Любовта и да изведе човека до Синовност, не можем да отричаме труда и да се отчайваме от несполуките до момента, в който открием тази златна жила. Христос дава най-великото учение - за Любовта, но както виждаме и досега между себе си нямаме любов. Камо ли тогава да бъде осъществен изцяло принципът за мира във всичките му разнобагрия, прокламиран от теософите. Но кое е важното? Пътят, който Христос посочва: *Поискайте, почукайте, потърсете!*^[3] Това се опитват да правят и те. Искат да внесат в душата на човека стремеж за свобода, като той създава мир и хармония в себе си, учи урока за взаимната търпимост и търси истината. Истината е последният пристан в духовното развитие на човечеството, преди да завърши планетната манвантара и то да стане свободно. А Свободата има само една предназначена стъпка още - да бъдем божествени, т.е. да се следем с Бога. Идеята за свобода е взела най-много човешки жертви. Когато сме се пожертвали, постигнали сме Истината и сме направили себе си свободни, тогава ще влезем в храма на Свободата, където няма нито икони, нито олтари - там човек е у Бога.

В далечините на времето пра-прастарото знание е извирало от магията, защото умът още не е владеел постановките. И усетността си е служила с енергии и сили, за които той още е нямал обяснение. Но когато умът става властник и започва да квалифицира поведение, появяват се други тенденции. Не можейки да мине границите на своето, той започва да отрича. Затова в окултните системи съществува един израз, който може добре да бъде разбран, но може и лошо да бъде изтълкуван - "умът е убиец на реалността": на онази реалност, която е по-реална от реалността - реалността на Духа. Разбира се, това, което зрението ни дава в нисшите полета също е реално, тъй като те имат своя материя и свои тела. Не може да се каже, че знанието в менталното поле е недействително, както и в астралното, в етерното или във физическото. Ние винаги сме в една реалност, макар и преходна. Но когато умът не може да мине границите на своето поле, когато не може да схване и да изрази нива над него, тогава студеният му нож унищожава духовната реалност заради практично посети необходимости.

Умът не може да бъде упрекат, че ни лишава от Бога. Човек никога не може да бъде лишен от Бог, но умът е в състояние да направи отклонение. Всъщност умът е прибулвал (не толкова отклонявал) светлината, защото е имал за задача да изнесе човека. Върху обикновения ум е слагана сянката на по-нисшите полета, с които сме започвали своята еволюция на планетата, но и висшите духовни сили винаги присъстват, и висшите полета изграждат човешкото тяло. Обикновеният ни ум работи върху материята, но причинното ни тяло изфинва мозъчната тъкан.

Мисловността, ръководена и пробуждана, за да не живеем с илюзии, не бива обаче да бъде лишавана от въображение. И ако откровението е йерархия на събудения Кундалини, въображението е на причинното тяло. Илюзията е подмамка, която умът може да поднесе - да даде крещящата краска на нисшето битие. И не бива човек да остава в съблазън, но и не трябва да загуби творческата фантазия и прозрението. Затова винаги съм подчертавал, че доказателствата не са най-доброто свидетелство за истината. Те удовлетворяват ума, но може да погребат не лъжата, а истината. Тайната е да се живее с дадена идея, да се вибрира с нейната истина!

Внушението за истина чрез ума не дава плодове. Само прокраднатата истина, влязла в душата, може да цъфти и да плоди. Когато тя трябва да се защитава чрез ума за принадлежност, човек рискува да падне - но когато просветлението е дало лъч на познанието, не е необходимо той да се страхува! Страхът от земното не трябва да обезкриля будността. Затова теософите искат да се работи не само върху конкретния ум, като се облагородява и освобождава от двойствеността (за да не го наричаме повече убиец на духовността), но и да се приближаваме до каузалността, за да бъдем осветлени от великото знание на Аза. В причинния свят е прототипът на битието!

Теософията разкрива част от същността на великите мистерии - това, което човечеството трябва вече да знае. Теософите не считат, че мистериите са някакви култове, както проповядват модерното знание и съвременната теология. Такава позиция се защитава само когато в тях се вижда външната страна. Всъщност всеки култ е една формула или образ, в който е вградена съдбовна енергия на съответно йерархическо поле. Затова не бива да се губи магичната същност на мистерията. Тя е вътрешен израз на мистична енергия, дадена от Божеството и осъществявана от посветените, и външен образ, който същевременно е акумулатор на тази енергия. Чрез мистериалния акт човек се обновява, получава импулс в своето развитие. Така той се качва по Яковата стълба, както Яков - Богоборецът, променя чрез благодатта на мистичното зрение името си и става Израил. Фактически теософията открива великата наука, наречена теургия - наука за Божеството (която има своето изходно начало в магичното). Тя въвежда човека в адитума, в залата на великото посвещение! Теософията търси езотеричното и в християнството. И в трите му разклонения - православието, католицизма и протестанството, не се позволява да се мисли, че има някакви окултни знания в Учението на Христос, но такива знания първите християни са ползвали, знаели са и за елевзийските, и за египетските мистерии...

Когато ученикът е готов, великият йерофант му казва: "Иди да прилагаш учението! Дотук е твоето обучение." Такива са мистериалните етапи. Затова Исус чува и повелението: *Иди в пустинята на изкушенията, за да победиш хляба, чудото и властта!* И Той показва как може да се побеждава! Това безспорно са мистерии; съществуват Исусови мистерии, които се състоят в посвещения, имащи и практическа стойност. Евреите са кръщавали с кръв и обрязване, сега се кръщава така, както е кръстен Христос - с вода и огън, т.е. с астрална енергия и Светия Дух.

Така че теософите искат да върнат загубения гносис в християнството, да върнат свещеното място на посвещението. Но вместо египетските зали - адитумите, вече е открита голямата планина на всемирността - Планината на блаженствата. Те искат да освободят от заблуди както цивилизования човек, така и онзи, който в закъснението си не се е докоснал до храмовата същност на религиите. А Христос нарича нашето тяло храм, обиталище на Духа Господен. Затова е властна необходимостта то да бъде усъвършенствано. Това са йерархии, през които според теософите трябва да се мине: от физическото, етерното, астралното, менталното до каузалното, будовото и духовното тяло. Ако вие не осветите материята тук, на Земята, не можете да присъствате във висшите полета. Защото присъщата усетност за приложение на божествеността е тук, на физическото поле. Така теософите се противопоставят срещу всички, които въстават срещу плътта.

Според окултните правила, когато тялото е чисто, нито магия го лови, нито “дяволи” му гостуват, нито някой може да го обиди. И колкото повече работим във физическото поле, толкова повече приближаваме по-висшите полета. Буден бог у човека - така теософията осъществява идеята за практически мистицизъм!

Първата цел на Теософското общество е *да се признае първичното единство на човешките*, духовното им братство - че всички души са от Бога. Ето защо теософите говорят за мирово братство. Къде си принадлежал, дали си християнин, будист, мохамеданин, това не е важно - когато поискаш, можеш да влезеш в тяхното общество, защото душите имат духовно родство. Няма никакво значение дали си мъж или жена, семеен или не. Тези роли имат за задача да създават определени опитности. Принципът Мъж е рационалното начало, волевата градация - да се руши и изгражда; принципът Жена е огнището (весталското начало в митологиите), да се сгръща и кърми, да се приласкава и извисява. Определена опитност носят и расовите различия. А само придобитият опит води до истината, до мъдростта за Бога.

Втората цел, която си поставя Теософското общество, е *да се признаят седемте основни сили*, които вземат участие в развитието ни. Тези сили, които ни изграждат, действат и отвън, и отвътре. Отвън те депресират човека, отвътре той се освобождава чрез тях. Затова теософията казва: работете върху скритите сили! Те са необходими, но е нужна и култура за приложението им.

Теософите считат, че между висшите и нисшите полета (и тела) разделът е менталът - там, откъдето тръгва човешкият род. Задачата на всеки т. нар. в йерархията им *ученик* е да очисти астралното си тяло чрез каузалното. Той трябва да изгради едно тяло на желанията, не подбуждащо ума към съблазни, заблуди и фантазии. Причинността е, която дава реалност за иреалното. Значи и умът - убиецът на реалното, има от кого да бъде спиран. Умът прецежда, но причинността претегля и показва. Това е тежката задача на ученика - да направи астралното си тяло фино, за да задвижи то чакрите си, които дават будност. Така човек ще може да се докосне до духовността, която няма да му позволява да върши недоблестни дела.

Втората задача според теософите е задачата на *младежа*. (Ние бихме казали - на посветения, но в тази градация се изхожда от физически съпоставки.) Младежът, минал вече в горния клас на знанието с една нова йерархия, трябва да усъвършенства етерното си тяло чрез силата на Будхи. Защо? Защото по-висшите полета и тела дават енергии за изграждане на по-нисшите. Затова светът на Духа (Атма) като предназначение влага своята енергия за изграждането пък на плътния физически свят, а будовото поле излъчва своите еманации, за да гради етера.

Етерният двойник, или етерното тяло, е най-близо до плътното физическо и каквато и вибрация да мине от астрала, минава и през него. Същевременно колкото по-фино е то, толкова повече астралът го храни и менталът облагородява, толкова повече долавя духовността.

Третата задача трябва да осъществи т. нар. *обновен*. Не обновяващият се, не този, който гради фино етерно тяло, усмирява астрала си или пази равновесие в своя ум, а онзи, който овладява физиката си. Той трябва да отработи с висшите сили на Духа физическото си тяло. За божественото се възкръсва! Човек ще е в състояние да пръска и събира материята си, защото тя е продължение на Духа. Обновеният работи за физическия свят, защото тук, на земята, е битието на човека! Той трябва да позволи на вътрешните сили да го подхранват.

Ако искаме да бъдем съвършени, физическото ни тяло трябва да е чисто, защото, ако то не е изфинено, как една духовна вълна да бъде изявена?! Изявяват Духа само онези, които имат достатъчно чиста физическа структура! Безспорно Духът се явява и чрез астрала, и чрез ментала, но ако плътното тяло не е подготвено да е проводник на духовните сили, огънят може да го изгори. (Затова исихастите почистват тялото - в своята екстазност да имат

блаженството и мъдростта.)

Това е йерархията на себеовладяването - Духът зида физиката, Будхи - етера, каузалността - астрала. Умът дели царствата и е или убиец на реалността, или камбанен звън за пробуда. Затова според теософите той трябва да се очисти чрез концентрация и медитация. Да се обработват телата и чрез каузалността да се търси духовност. Това е идеята на познанието, а не да се разчита само на вярата. Много хора вярват в своя Бог, но това не е знание за Него!

Третата цел на Теософското общество *е да се приеме, че всяко развитие е промяна*. Затова то търси скритите сили у нас. И всеки трябва да знае, че ги има много повече, отколкото мисълта му дава и чувството му, пробудено или непробудено, го храни. Да търсим тези скрити сили, да извеждаме възхищението, което развива радостта - усмивката на Мъдростта; да ги внасяме в душата си, за да нямаме ограничения в пътуването ни към Свободата!

Това, което може да спре човека, е непознаване принципите за развитие. Теософията издига следните принципи: търпение, свобода на мисълта и съвестта, страхопочитание, благодарност, освобождаване от догмите, култовете и авторитетите.

Търпението е първата нота в тоновата сълбица на добродетелите. Този, който не може да изпее "до", т.е. който няма търпение, не може да направи жертва.

А свободата на мисълта и съвестта, казват теософите, ражда правото на самоопределение. Съвестта не бива да ограничава. Когато е смутен човек, той е ограничен, т.е. съвестта му е констатирала нещо, което е нарушение. Нарушението пък влага вибрация за самоопределение, което можем да наречем страдание. Следователно страданието е отблясък на свещта на съвестта! А когато можете да страдате, без да пречите на другите, това вече е постижение. Постигание е да страдате незабелязано - като изходите пътя си, без да дадете знак на болестта, на бедата! (Това Васил Левски прави в своя живот.) Състраданието пък е приемане на чуждото страдание.

Страхопочитанието е смирение пред Бога, а благодарността приближава към Него. Ето как човек се осъществява от личното към социалното; от социалното към историческото; от историческото към всемирното битие.

Според теософите трябва ни свобода от догми, култове и авторитети. Необходимо е хората да разберат тайната на догмата, като я разтълмат, а не да я правят свое задължение. Догмата и култът възпитават, но в същото време и овериждат - поклонението пред светостта е задължително, но святост, която не освобождава за път, е бремене. Затова култът е риск и много отмерено трябва да се създава. Когато светостта на кумира свърши, той трябва да умре. Победата над култа е осъществена, ако не той мотивира поведението, а човекът сам определя битието си, освободил се от външни авторитети. Често ни се внушават ценности, но трябва да се научим да ги преценяваме. Наистина важно е човек да се освободи от авторитетите, но голяма грешка е, ако издигне себе си на пиедестал. (Както един Александър Велики, за да се възвеличае, маха Божеството.)

Основното предназначение на Теософското общество обаче си остава да подготви пътя, да прочисти атмосферата, да събуди своите ученици за по-дългото присъствие на Мировия учител на нашата планета, за да може и по-трайно както като аура, така и като духовност да пребъдва целостта Му. С това се избягва възможността да се повтори станалото с Иисус. Той е можел само три години да проповядва. Неосигурената присъственост на Мировия Учител се избягва, за да Му се даде повече време. И затова (независимо че Ани Безант твърди, че Иисус Христос живее много повече от 33 г.) те искат да създадат санитарен пояс около бъдещия Миров учител. Трябва да се напои атмосферата, местата, в които Той ще отиде с идеите, които ще излъчи. (Великият посветен може да не изрече нещо, а само да го излъчи. Христос безспорно е кореспондирал със Свои висши братя, давал е

преценки за това, което тук се върши, поемал е отговорност за заобикалящото Го с оглед на Мировото служение.) Така че присъствието на Учителя е една еманация, едно сияние, което въздейства и върху социалната среда, и върху културата, политиката... (не в смисъл на пряко участие, разбира се). Това, с което Мировият Учител подпомага, са идеите Му, включително и социалните, защото хората, които ще Го следват в религия или изповедание, трябва да бъдат облечени, нахранени и добре управлявани. Затова Той дава образци как се управлява, как се служи.

Друг важен аспект в тази идея е, че дори и с посочения тогава Кришнамурти като нов Миров Учител се е свидетелствало, че Този, Който е, ще бъде пак историческа личност. С това човечеството се освобождава от нелепото схващане, че няма реално присъствали Учители. Напротив, те всички са до един исторически - не е достатъчно да бъдат само метафизически. Да се оспорва Христос в Неговата божественост е някак по-приемливо, защото някой може да не е в състояние да стигне до такава йерархия на познание. Но да се отрича присъствието и животът на един Иисус е смешно. Най-страшната обида за човека е, когато се унижава с това, че е невеж не заради незнание, а за да обслужи известна идеология.

Независимо как третират проблема теософите, богословите и философите, безспорно Иисус Христос и като Син Божий, и като Втора ипостас, и като персоналност е един Всемирен Учител. Но какво означава да присъства нов Учител при наличието вече на религии? Нова йерархия на човечеството за даден исторически период! Защото пътят му не се определя от доктрината на някаква религия, а от същината на развитието за седемте Коренни раси на планетата. По силата на тази еволюция хората имат нужда от различни духовни вълни като знание и религия, които развиват в тях съответното поле: физическо, етерно, астрално, ментално...

Христос казва: *И повече от Мен ще знаете*, следователно много определено Си поставя място и никого не лишава от това да бъде като Него и нещо повече. Това никак не Го прави по-малък от другите Учители. Дори между всички, които са слизали на земята, само Той дава идеята за Царството Небесно, извежда из Адеса човека в Небесата и демонстрира идеята за Възкресението. Разбира се, има различни спорове - дали е възкръснал в тяло от плът, или с етерния Си двойник и прочие, но зависи кой с какво гледа!

През 1915 г. теософи създават и т. нар. Либерална вселенска църква, за преуспяването на делото на нейния учител Христос. Изповедниците и вярват в живия, във вечния Христос, който живее непрестанно духовно, и се стремят да станат Негови носители. Самият Христос казва: *Аз съм винаги с вас, дори до края на света*^[4].

Либералната църква признава ясновидството за разлика от християнската, която го счита за сатанинско дело. Счита, че духовно развити хора могат да имат непосредствено знание за духовните истини. Тази църква приема и седемте тайнства, които са както в източното православие, така и в католицизма: кръщение, миропомазване, евхаристия, изповед, елеосвещение, бракосъчетание и ръкополагане. Протестантизмът в неговите рояци признава само две тайнства, а Либералната вселенска църква, освободена от схоластики и догми, признава и седемте! Точно това свидетелства, че са най-модерната и посветена религиозна формация, най-мъдрата. Тайнствата, които носят праобраз на Бога, не могат да бъдат премахнати с аргумента, че искаме да бъдем модерни. Седемте тайнства са нужни като храна на седемте чакри. Ето защо подчертавам, че Реформацията не беше водена от посветени, а от рационалисти. По-добре е модернизъмът да се дължи на един инстинктивен ум, който може да бъде невинен, отколкото на цивилизования, но без магнетична и магична сила.

Либералната вселенска църква се признава за съставна част от единната, света, съборна и апостолска църква. Тя приема Символа на вярата, Светото Писание и Светото Предание; има нужда и от обреди, за да бъде адекватна на времето. Така че в служението си има покритие с християнската църква, но ревизира литургията. Защо? За да се освободи от

юдаизма в нея, за да се избавят хората от страха, който християнството внася оттам. Христос проповядва учение за Любовта, а в някои псалми се чете: *Ти удряш по лицето всички мои врагове и трошиш зъбите на нечестивите*[5], или: *изтреби враговете ми и погуби всички, които угнетяват душата ми*[6]. И ги четат тези псалми свещениците! Явно е, че когато са отработвани правилата за служението в Либералната църква, добре е уточнено, че е необходимо освобождение от ерата на страх, гняв, проклятие и унижение. Трябва да се гради човек, който има съзнание за божественост, а не страхливец, отиващ да пали свещи, за да се освободи от греховете си (а след това в кръчмата ще се напие). Не, не може една модерна църква да остави в живот тези унижения, а трябва да създава духовни деца, които няма да се спънат в нищо по пътя към Бога.

Така Либералната църква, или по-общо Теософското общество, не се е лъчило от Христовото учение и Христовата църква. Фактически Теософското общество активизира освен тези, които вършат голямата просветна работа, и обикновения мирянин, за да започне борба вътре в себе си. Така се поставя човека на изпитание, а изпитанието е растеж.

Основните цели и правила в теософията правят великата плетеница на вътрешния и външен живот като дело на едно и също същество - човек в Бога и Бог в човека!

* * *

Тази малка книга има за цел да помогне на любознателния читател да изучи своята собствена природа откъм нейната умствена страна. Ако усвои тук изложените принципи, той ще се насочи към сътрудничество с Природата по пътя на своята собствена еволюция и ще се издигне умствено много по-бързо, отколкото ако не познава законите на своето развитие.

Уводът би могъл да създаде известни затруднения на обикновения читател, така че може да бъде пропуснат при първо четене. Той обаче е необходим като основа за тези, които биха искали да разберат какво е отношението на интелекта към другите страни на тяхната природа и към външния свят. А онези, които биха желали да изпълнят правилото “Познай себе си”, не бива да бягат от едно малко умствено упражнение, нито да очакват умствената храна, приготвена от небето, сама да пада в лениво отворената им уста.

Ако книжката бъде от помощ макар и за неколцина ревностни читатели, като осветли някои трудни моменти от пътя им, тя ще постигне целта си.

Ани Безант

Увод

Ценността на знанието проличава от силата му да очисти и облагороди живота и всички жадни за знание се стремят да приложат теоретичното познание, придобито от изучаването на теософията, в развитието на собствения си характер и в помощ на своите събратя. Именно за такива жадни за знание читатели е написана тази малка книга с надеждата, че едно по-добро разбиране на умствена им природа може да ги насочи към целесъобразно култивиране на доброто в нея и изкореняване на недоброто. Ентузиазмът да живееш правилно е напразен, ако светлината на ума не осветява пътя на поведението, защото както слепият човек по незнание се отбива от пътя и пада в канавката, така и Азът, сляп от незнание, се отклонява от пътя на правилния живот, докато попадне в капана на лошото поведение. Наистина, Авидя - отсъствието на знание - е първата стъпка от единството към отделността и само с нейното намаляване се стопява и отделността, докато накрая напълно бъде възвърнат Вечният Мир.

Азът като Познателят

Когато изучаваме природата на човека, отделяме човека от носителите, с които той си служи, отделяме живия Аз от дрехите, в които е облечен. Азът е един, колкото и разнообразни да са формите на неговата проява, когато работи чрез и посредством различните видове материя. Истина е, разбира се, че има само Едно Аз в пълния смисъл на думата; че както лъчите излизат от Слънцето, така и многото Аз, представляващи истинските хора, са просто лъчи на Висшето Аз; че всяко Аз може да си нашепва “Аз съм Той”. Но за настоящата ни задача, вземайки един отделен лъч, можем да видим в неговата отделност изначалното му единство, прикривано от формите му. Съзнанието е едно единствено и разделенията, които обособяваме в него, създаваме или с образователна цел, или поради илюзии, дължащи се на ограничеността на нашата способност да схващаме чрез органите, с които то работи в нисшите светове. Фактът, че проявите на Аза следват поотделно от неговите три аспекта - знание, воля и активност (от които произтичат мисли, желания и дела) - не бива да ни попречи да видим, че няма разделение в същността (целият Аз знае, целият Аз желае, целият Аз действа) и че тези аспекти не са напълно разделени един от друг. Когато той знае, той също така желае и действа; когато действа, той също така знае и желае; когато желае, той също знае и действа. Единият аспект преобладава и то понякога до такава степен, че напълно засенчва останалите, но дори и при най-интензивното концентриране на знание - когато то се откроява над всичко - винаги присъстват скрито и действие, и желание, видими при един по-внимателен анализ.

Нарекохме тези три страни “три аспекта на Аза”. Едно малко пояснение ще помогне за вникването в същността им. Когато Азът е в покой, тогава се проявява аспектът Знание - способността да се уподоби на който и да е наблюдаван предмет. Когато Азът е концентриран, с намерение да промени състояние, тогава се проявява аспектът Воля. Когато в присъствието на даден предмет Азът излъчи от себе си енергия, за да го достигне, тогава той проявява аспектът Действие. Оттук става ясно, че тези три страни не са отделни части на Аза, не са три отделни неща, съединени или смесени в едно, а неразривно цяло, което се проявява по три различни начина.

Не е лесно да се даде ясна представа за Аза по друг начин, освен като просто се формулира и изкаже основната идея за него. Азът е онова съзнателно, чувстващо и вечно съществуващо нещо, което във всеки един от нас съзнава себе си като съществуващо. Човек не може да мисли за себе си като за несъществуващ или да се самоопределя в съзнанието си като “Аз не съм”. Както Бхагован Дас се изразява: “Азът е незаменимата първа основа на живота...” Според думите на Вашаспати Мишра в неговите коментариите върху Шариракабхашия на Шанкарачария[7]: “Никой не се съмнява *Съм ли аз* или *Не съм ли аз*.” Себетвърдението “Аз съм” излиза пред всяко едно друго нещо, стои над и отвъд всякакво твърдение. Никакво доказателство не може да подсили стойността му и никакви аргументи против не могат да я намалят. Както доказателството, така и старанието да се изведат аргументи против се основават върху факта “Аз съм” - онова неанализируемо усещане за съществуване, за което нищо друго не можем да кажем, освен че то ту се усилюва, ту отслабва. “Аз съм повече” е израз на удоволствието, “Аз съм по-малко” е израз на страданието.

Когато наблюдаваме това “Аз съм”, откриваме, че то намира своя израз по три различни начина:

- а) Вътрешно размишление за едно не-Аз, знание, коренът на мислите;
- б) Вътрешно съсредоточаване, воля, коренът на желанията;
- в) Отправяне към външното, енергия, коренът на делата.

“Аз знам” или “Аз мисля”, “Аз искам” или “Аз желая”, “Аз правя усилия” или “Аз действам” - това са трите твърдения на невидимото Аз, на “Аз съм”. Всички прояви могат да се отнесат към един или друг от тези три аспекта; Азът се проявява в нашите светове само по

тези три начина; така, както всички цветове произлизат от трите основни, така и безбройните прояви на Аза се основат на тези Воля, Енергия и Знание.

Азът като онзи, който желае, Азът, като онзи, който прави усилия, Азът, като онзи, който знае, е едно във Вечността и е коренът на индивидуалността във Време и Пространство. Азът откъм неговата мисъл-страна, Азът като Познателят е предметът на нашето изследване тук.

Не-Азът като Познаваемо

Азът, чиято природа е знание, намира отразени в себе си като в огледало голямо множество (външни) форми и научава от опит, че може да знае, да действа и да желае в и чрез тях. Открива, че тези форми не са така достъпни за неговия контрол, както е тялото му - първото нещо, което той осъзнава и което (по погрешка, но все пак по необходимост) се научава да отъждествява със себе си. Той знае, а те не мислят; той желае, а те не показват желание; той проявява енергия, а те не се задвижват в отговор. Той не може да каже за тях: "Аз знам", "Аз действам", "Аз искам" и накрая открива, че това са чужди същности - минерални, растителни, животински, човешки и свръхчовешки форми, които назовава с разбираемото "не-Аз" - това, в което той като отделно Аз не е, в което той не знае, не действа и не желае. Така за дълго време той отговаря на въпроса "Какво нещо е не-Азът?" с: "Всичко, в което Аз не зная, не желая и не действам."

И макар наистина след успешен анализ да открие, че неговите носители последователно (без най-тънката обвивка, която го прави отделно Аз) са части от не-Аза, са обекти на знанието, са Познаваемото, са не-Познателят, все пак за всички практически цели този негов отговор е точен. Всъщност той никога няма да може да знае, ако му отнемем тази най-тънка обвивка, която го прави отделно Аз. Да познае и нея като не-Аз, означава да се слее с Всичко.

Знанието

За да може Азът да бъде Познателят, а не-Азът Познаваемото, помежду им трябва да бъде установено едно определено отношение. Не-Азът трябва да влияе върху Аза, като Азът на свой ред също трябва да оказва влияние върху не-Аза; трябва да има един взаимен обмен помежду им. Знанието е връзка (relation) между Аза и не-Аза, природата на която ще бъде изяснена в следващата глава на тази книга, но преди това все пак трябва ясно да се осъзнае фактът, че знанието е връзка. То подразбира двойственост: съзнание у едно Аз и познаване на едно не-Аз - присъствието на двете редом е необходимо за знанието.

Познателят, Познаваемо и Знание - това са онези три, обединени в едно, неща, в същността на които трябва добре да се вникне, за да може мисловната сила да бъде насочена към единствено правилния път на развитие, т.е към работа за подпомагане развитието на света. Според западната терминология умът е субектът, който знае; обектът е това, което е познаваемо; връзката помежду им е знанието. Нашата задача е да разгадаем природата на Познателя, природата на Познаваемото, природата на връзката, установена помежду им и как тя възниква. Осъзнаем ли всичко това, ще сме направили действителна стъпка към онова себепознание, което е мъдрост. Тогава наистина ще бъдем способни да помагаме на света около нас, реализирайки се като негови служители и спасители, защото това е истинското предназначение на мъдростта - разпалена от любовта, да изведе света от нищетата на незнанието до там, където мъки и страдания не може да има. Това е предметът на нашето изследване, защото добре е казано в книгите на този народ, който притежава най-ранната, най-дълбоката и най-тънката психология, че целта на философията е да се сложи край на

страданието. Затова Познавателят мисли, затова постоянно търсим Знание. Да се премахне страданието е истинският смисъл на философията и една мъдрост не е истинска, ако не води към постигането на Мира.

Глава първа

Природата на мисълта

Природата на мисълта може да бъде разглеждана от две гледни точки - на съзнанието (което е познание) или на формата (чрез която се постига знание), чиято податливост на видоизменения прави възможно постигането на знание. Наличието на тези две гледни точки обуславя двете крайности във философията, които трябва еднакво да избягваме, защото всяка от тях игнорира някоя от страните на проявения живот. Едната крайност разглежда всяко нещо като съзнание, пренебрегвайки жизнената необходимост от формата като нещо, което обуславя съзнанието и го прави възможно. Другата разглежда всяко нещо като форма, пренебрегвайки факта, че формата може да съществува само благодарение на живота, който я одушевява. Формата и животът, материята и духът, носителят и съзнанието са неразделни в своята проява. Те са аспекти, страни на ТОВА, в което и двете са изначални; ТОВА, което е нито съзнанието, нито носителят, а КОРЕНЪТ и на двете. Философия, опитваща се да обясни всичко с формите, пренебрегвайки живота, ще се изправи пред проблеми, които ще е напълно неспособна да разреши. Философия, опитваща се да обясни всичко с живота, пренебрегвайки формите, ще се озове в пътя си пред високи стени, които няма да е в състояние да прескочи. Затова нека приемем, че съзнание и носители на съзнанието, живот и форма, дух и материя са временни прояви на двата аспекта на едното безусловно Съществуване, което не може да бъде познато, освен когато се прояви като Корен-Дух (наречено от индусите Pratyagatman) - абстрактно Същество, абстрактен Логос, от който произлизат всички индивидуални Аз - и Корен-Материя (Mulaprakriti), от която произлизат всички форми. При всяка проява този Корен-Дух поражда едно троично съзнание, а Корен-Материята - една троична материя; тяхна основа е едната Реалност, оставаща вечно непостижима за обусловеното съзнание. Цветето не вижда корена, от който е израсло, макар целият му живот да идва от него и без него съществуването му да е невъзможно.

Характерна функция на Аза като Познавател е отразяването на не-Аза в себе си (като в огледало). Както една чувствителна пластинка приема лъчи светлина, изпращани от предметите, и променя под тяхно влияние своя химически състав (като по този начин се получават образи на предметите), така е и с Аза откъм страната знание по отношение на всичко външно. Неговият носител е една сфера, върху която Азът приема от не-Аза отразените лъчи на Едното Аз. Така върху повърхността на тази сфера се появят образи - отражение на това, което Той не е. Познавателят в първите стъпки на своето осъзнаване не получава знание за самите неща. Той опознава само образите, възпроизведени в неговия носител от дейността на не-Аза, които са само фотографии на външния свят. Ето защо умът, който е носител на Аза като Познавател, е сравняван с огледало, в което се виждат образите на всички предмети, поставени пред него. Ние не получаваме знание за самите неща, а само впечатленията върху нашето съзнание; не предметите, а образите им са това, което намираме в ума си. Както огледалото изглежда така, сякаш предметите са в него, но тези видими предмети са само образи, илюзии, причинени от лъчите светлина, отразена от предметите, а не самите предмети, така и умът в своето познание за външната вселена познава само илюзорните образи, а не самите неща.

Тези образи върху носителя Познателят вижда като предмети, но това не е нищо друго, освен едно възпроизвеждане в себе си. Аналогията с огледалото и употребата на думата “отражение” в предходния параграф са малко неточни в случая, защото умственият образ е едно възпроизвеждане, а не отражение на предмета, който го предизвиква. Материята на ума наистина приема форма, уподобяваща предмета, поставен отпред, която на свой ред се възпроизвежда от Познателя. Когато видоизмени себе си по подобие на един външен предмет, тогава се казва, че той знае този предмет, но в разглеждания случай, това, което той знае, е само образ, получен от предмета в неговия носител, а не самият предмет. А този образ не е съвършено копие на предмета по причина, на която ще се спрем в следващата глава.

“Но” - може да се попита - “така ли ще е винаги? Никога ли няма да знаем нещата такива, каквито са сами по себе си?” Така стигаме до идеята за същностното различие между съзнанието и материята, в която то работи, и именно това различие може да даде отговор на важния, поставян от човешкия ум. Когато съзнанието след дълга еволюция развие способността да възпроизвежда в себе си всичко, съществуващо вън от него, тогава обвивката-материя, в която то е работило, отпада и съзнанието (което е знание) отъждествява своя Аз с всички Аз, сред които се развива, и възприема като не-Аз само материята, свързана еднакво с всички Аз поотделно. Това е денят “Бъди с нас!” - сливането, което е триумфът на еволюцията, когато съзнанието знае себе си и другите и знае другите като да е самото то. Поради единосьщието се постига пълно знание и Азът реализира това чудесно състояние, в което приликата не се изгубва и паметта също, но където отделността се стопява и Познатель, Познаваемо и Познание са едно.

Именно величествената природа на Аза, която развиваме в себе си чрез натрупване на познания с времето, трябва да изучим добре, за да вникнем в природата на мисълта, като е необходимо да видим ясно илюзорната страна, да използваме илюзията, за да я надмогнем. И така, нека изследваме сега как знанието - връзката между Познателя и Познаваемото - възниква, което ще ни помогне да си изясним каква е природата на мисълта.

Познатель, Познаваемо и Знание

Има една дума “трептение”, или “вибрация”, която навлиза все повече и повече в терминологията на западната наука, заемайки ключово място в нея така, както е заемала дълго време в науката на Изтока. Движението е коренът на всичко. Животът е движение, съзнанието е движение. И това движение, въздействащо на материята, е трептение. Едното, Цялото може да се определи като непроменливо, неподвижно или като абсолютно движение, защото в Едното относително движение не може да има. Само когато има диференцираност - наличност на отделни части, може да бъде мислено това, което наричаме движение - промяната по отношение на място, последователност и време. Когато Едното стане Много, тогава се появява движението. Щом е ритмично, правилно, то е здраве, съзнание, живот и обратно - неритмично, неправилно ли е движението, то е болест, несъзнание, смърт. Защото животът и смъртта са близнаци, родени по един и същи начин от движението, което е проява.

Когато Едното стане Много, движението възниква по необходимост. Ето защо, когато Вездесъщото се прояви като отделни частици, постоянното движение трябва да представи вездесъщност, или, казано по друг начин, трябва да отрази тази вездесъщност (да бъде неин образ) в материята. В същността на материята е отделността, както в тази на духа е единството. И когато близнаците изплуват от Едното, подобно на каймака в млякото, отражението на вездесъщността на това Едно в множествеността на материята е безспирно и безконечно движение. Абсолютното движение - присъствието на всяка движеща се единица във всяка точка на пространството във всеки момент - е тъждествено с покой, но покой само от гледна точка на материята, не и от тази на духа. От гледна точка на духа вездесъщо е

Едното, а от гледна точка на материята - Многото.

Това безкрайно движение се проявява в материята, даваща му израз, като ритмични движения, вибрации, при което всяка Джива, или отделна единица съзнание, е отделена от всички други Дживи посредством тънка обвивка от материя. Всяка Джива по-нататък се възплътява, облича се в различни дрехи от материя. Когато тези дрехи от материя трептят, те предават своите трептения на обкръжаващата ги материя и тя става посредник, чрез който трептенията се предават навън. Този посредник предава на свой ред трептенията на “дрехите”, обвиващи друга Джива, което кара тази Джива да трепти в унисон с първата. С тази поточност от трептения, зародили се в една Джива, предадени на материалната ѝ обвивка, от нея - на посредника, който е я заобикаля, а от него - на друга обвивка и от тази обвивка - на Дживата, която е в нея, ние получаваме веригата трептения, чрез която един познава другото. Втората Джива познава първата, защото я възпроизвежда в себе си и така изпитва онова, което изпитва и първата. И все пак има някаква разлика, защото втората Джива предварително е в състояние на трептене и нейното състояние след получаване на тласък от първата не е просто преповтаряне на този тласък, а смесица от нейното собствено индивидуално трептене и онова, което я достига отвън, ето защо резултатът не е абсолютно точно възпроизвеждане. Близостта с образа на първоизточника става все по-пълна и по-пълна, но цялостната прилика с него все не ни се удава, докато сме в облеклата си.

Тази последователност от трептения се наблюдава често в природата. Пламъкът например е един център на трептения в етера, които наричаме топлина. Тези вибрации, или топлинни вълни, привеждат околния етер в трептене, а той от своя страна предизвиква подобни трептения в етера на едно парче желязо, намиращо се наблизо. Неговите частици започват да вибрират под външния импулс и така желязото става горещо като само на свой ред вече излъчва топлина. Ето как дадени вибрации преминават от една Джива в друга и как всички същества са взаимно свързани посредством тази мрежа от връзки.

Различните видове трептения във физическата природа назоваваме с различни имена (едни наричаме светлина, други - топлина, трети - електричество, четвърти - звук и т.н.), и все пак всички те са от едно естество, всички те са начини на движение на етера (звукът също първоначално е етерно трептене), макар че се различават по честотата на трептенето и по характера на вълните. Мисли, желаниа и дела - активните прояви на знание, воля и енергия в материя - са все от едно естество, т.е всички те са трептения, но се различават в проявата си поради своя различен характер. Има последователност от трептения с определен характер в определен род материя, която наричаме мисъл-трептене. Друга една последователност се нарича желание-трептене, трета - дейност-трептене. Всички тези имена означават известни налични феномени в природата. Съществува вид етер, чиито трептения, когато е приведен в движение, действат на нашите очи; това движение на частиците наричаме светлина. Има и един много по-фин етер, чиито трептения се схващат от ума; това движение на частиците наричаме мисъл. Ние сме заобиколени от материя с различна степен на плътност и наименоваме движенията според това, как ни действат, според това, как им отговарят различните органи на нашите плътни и фини тела. Названието “светлина” даваме на онези движения, които действат върху окото; названието “мисъл” - на движенията, които действат върху друг един орган - ума. “Виждане” има, когато светлина-етерът между даден обект и нашите очи е приведен в трептене; “мислене” има, когато мисъл-етерът между даден предмет и нашия ум е приведен в трептене. Едното не е с нищо повече или по-малко мистериозно от другото. Когато ще говорим за ума, ще видим, че измененията в подредбата на неговата материя се причиняват от ударите на мисъл-вълни и че при конкретно образно мислене, ние изпитваме още веднъж първоначалните тласъци отвън. Познавателят проявява своята дейност чрез тези трептения и всичко, на което те могат да отговорят, т.е. всичко, което могат да възпроизведат, е знание. Мисълта е възпроизвеждане в ума на Познавателя на онова, което той не е - не-Аза; тя е картина, получена от смесеното въздействие на различни вълни-трептения; тя наистина е един образ. Една част от не-Аза трепти и когато

Познавателят започва да трепти в отговор, тази част става Познаваемото. Трептенето на материята между тях прави възможно Знанието, тъй като ги представя един на друг. Така възниква и се поддържа веригата Познавател, Познаваемо и Знание.

Глава втора

Творецът на заблудата

“Станал равнодушен към сетивните предмети, любознателният трябва да търси Господаря на сетивата, Мисъл-Създателя, който създава заблудата.”

“Умът е великият убиец на Реалността.”

Така е писано в един от откъсите, приведени от Блаватска в “Книга на Златните правила” - тази чудесна поема в проза, един от най-отбраните нейни подаръци за света. Наистина, няма друго по-изразително название за ума от това - “творец на заблуда”.

Умът не е Познавателят и трябва винаги внимателно да се разграничава от него. Много от заблужденията и трудностите, които измъчват изследователя, произлизат от това, че той не отчита разликата между този, който знае, и ума - неговото средство за достигане на знанието. Все едно да не се прави разлика между скулптора и неговото длето.

Умът в основни линии е двойствен и материален, тъй като е съставен от обвивка фина материя, наречена причинно тяло плюс манас (абстрактен ум) и от обвивка по-груба материя, наречена умствено тяло плюс манас (конкретен ум), като самият манас е отражение в атмичната материя на този аспект на Аза, който е знание. Този ум ограничава Дживата, която с разширяване на себесъзнанието намира себе си ограничена отвсякъде. Както някой, когато за постигането на известна цел си слага дебели ръкавици, открива, че ръцете в тях изгубват голяма част от чувствителността си, от деликатността при докосване, от способността си да държат дребни неща и че в тях е способен да държи само големи предмети и да усеща груби докосвания, по същия начин и Познавателят усеща себе си, когато се облече в дрехата на ума. В случая Познавателят е ръката, а умът - ръкавицата.

В следващите параграфи ще сведем използването на названието ум само за означаване на конкретния ум - умствено тяло плюс манас.

Умът е резултат от минала мисловна дейност и постоянно се видоизменя от настоящата мисловна дейност. Той е нещо точно и определено с дадени способности и неумения, силни и слаби страни - последствия от активност в минали животи. Той е такъв, какъвто сме го създали; ние можем да го променим само постепенно; не можем да преодолеем недостатъците му чрез усилие на волята, не можем да го пренебрегнем, нито отведнъж да отстраним несъвършенствата му. Такъв, какъвто е, той е наш, една част от не-Аза, която е приспособена и оформена за наша собствена употреба и само чрез него можем да знаем.

Всички резултати от мисловната дейност, която сме извършвали в миналото, са в нас и съставляват нашия ум; всеки ум притежава свое собствено състояние на трептене и се намира в непрекъснато движение, т.е. представлява една последователност от непрекъснато сменящи се картини. Всяко впечатление, идващо отвън, се отпечатва върху това вече съществуващо и действащо кълбо, като наличните трептения променят новопристигащите, но и самите те също се изменят от тях. Резултатът следователно не е точно възпроизвеждане на новите трептения, а смесица от тях и вече съществуващите. Да си послужим за пример пак със светлината. Ако държим парче червено стъкло пред очите си и гледаме зелени предмети, те ще ни се сторят черни. Подобно нещо ще се получи и ако наблюдаваме син

предмет през жълто стъкло. Един цветен посредник при всички случаи ще създаде впечатление за цвят, различен от този на предмета, гледан с просто око. Дори когато гледат на нещата с просто око, отделните хора виждат някак различно, защото и самото око видоизменя трептенията, които получава, при това много, много повече, отколкото мнозина си представят. Влиянието на ума като посредник, чрез който Познавателят получава впечатления за външния свят, наподобява в голяма степен влиянието на цветното стъкло върху цветовете на предметите, гледани през него. Познавателят е дотолкова несъзнателен за това влияние на ума, колкото е и един човек за различията в цветовете на предметите, които стъклата предават, ако е наблюдавал света единствено през червено, жълто или друго някакво стъкло.

В този именно опростен и разбираем за всички смисъл умът се нарича “творец на заблуди”. Той ни представя само разкривени образи - смесица от него и външния предмет. Но в един много по-дълбок смисъл той наистина е вече “творец на заблуди”, защото дори тези разкривени образи са не друго, а образи на видимости (не на действителности); сенки на сенките - това е всичко, което той ни дава. Нека сега обаче да разгледаме заблудите, които са следствие от неговата собствена природа.

Нашите разбирания за света щяха да са твърде различни, ако бяхме в състояние да го познаваме такъв, какъвто е дори само във видимата му форма, без видоизмененията, резултат от трептенията на ума. Това не е невъзможно, но е възможно само за доста напредналите в овладяването на ума. Трептенията на ума могат да бъдат туширани, като съзнанието се отдръпне от тях - тогава всяко въздействие отвън ще възпроизведе точно копие на себе си, като трептенията ще си съвпадат и по качество, и по количество, несмесени с трептенията, принадлежащи на наблюдателя. Другият начин, по който това може да стане, е като съзнанието се насочи и проникне наблюдавания предмет, непосредствено преживявайки по този начин неговите трептения. И в двата случая се постига едно истинско познание за предмета. Идеята в света на ноумените, на която е израз дадена форма (тяло), също може да бъде позната, но само от съзнание, работещо в причинното тяло, неспъвано от конкретния ум или от по-плътните носители.

Да приемем за истина факта, че обикновено познаваме единствено собствените си впечатления за нещата, а не самите неща - освен в посочените случаи, - който е от голямо значение за поведението ни в живота. Осъзнаването на този факт ни дава урок по смирение и предпазливост, както и готовност да се вслушваме в нови идеи. Ние губим инстинктивната си сигурност, че сме прави в наблюденията и заключенията си, и се научаваме да се вглеждаме първо в себе си преди да осъждаме другите.

Нека да си послужим с една илюстрация, за да ни стане по-ясно казаното дотук.

Срещаме лице, чиято честота на трептене е такава, че допълва нашата собствена. Когато се срещнем, енергетично се изразходваме един в друг, поради което не се харесваме взаимно, не виждаме нищо в отсрещния и всеки от нас се чуди защо еди-кой-си счита този за остроумен, когато ние го намираме за крайно глупав. В подобен случай, ако аз лично съм постигнала малко повече себесъзнателност, не бих се чудила. Вместо да смятам другия за глупав, бих могла да се попитам: “Какво ми липсва, че не мога да отговоря на неговите трептения? Ние и двамата трептим и ако аз не мога да схвана неговия живот и мисъл, то е защото не мога да възпроизведа неговите трептения. Защо трябва да го съдя, ако не мога дори да го познавам, докато не променя себе си дотолкова, че да бъде в състояние да го възприема?” Ние не можем да променим много другите, но можем да променим много себе си и би трябвало непрекъснато да се стараем да разширяваме възприемчивостта си. Трябва да станем като бялата светлина, която съдържа в себе си всички цветове и не изкривява нито един, защото нито един не отхвърля; която притежава способността в себе си да отговори на всички. Доколко сме се приближили до тази белота можем да съдим по силата си да откликваме на най-различни характери.

Умствено тяло и манас

Нека сега да се спрем върху устройството на ума като орган на съзнанието откъм неговата страна Знание и да видим какво е това устройство, как сме създали ума си в миналото и как можем да го променим в настоящето.

Умът като живот е манас, а манас е отражение на познавателната страна на Аза - Азът като Познавател - в атомичната материя на третото (умственото) поле.

Умът като форма има две страни, обуславящи по различен начин дейността на манас, когато съзнанието работи на умственото поле. Тези две страни се дължат на натрупаната в полето материя, привлечена от атомичния трептящ център. Тази материя, според нейната природа и приложение, наричаме умствена или мисловна материя. Тя заема една обширна област от Вселената, която прониква астралната и физическата материя, и съществува в седем подразделения, подобно на материята, съставляваща физическото поле. Тя възприема главно трептенията, идващи откъм страната Знание на Аза, която ѝ налага своя специфичен отпечатък.

Първата и най-висша страна на ума като форма е наречена причинно тяло. Причинното тяло е съставено от материя на пето и шесто подполета на умственото поле, които отговарят на по-фините етери на физическото поле. То е слабо развито у болшинството хора в настоящия етап на развитие, тъй като е безчувствено за умствени въздействия, отправени от външни предмети. Ето защо на първо време можем да го оставим настрана. Всъщност то е орган за абстрактно мислене.

Втората страна се нарича умствено тяло и е съставена от мисловна материя, принадлежаща на четирите по-ниски подполета на умственото поле, които отговарят на най-нискостоящия етер и на газообразното, течното и твърдото състояние на материята във физическото поле. Това дава основание да го наречем плътно умствено тяло. Умствените тела се делят на седем велики основни типа, всеки от които обхваща форми от всички степени на развитие, а те от своя страна се усъвършенстват и развиват съобразно същите закони. Да се разберат и приложат тези закони означава да се замени бавната естествена еволюция с бързо напредване посредством целенасочена дейност. Ето какъв е дълбокият смисъл от тяхното изучаване.

Изграждане и развитие на умственото тяло

Необходимо е ясно да се схване начинът, по който съзнанието изгражда своите носители, за да може ефективно да бъде използвана ежедневната възможност да го прилагаме за постигането на висши цели в живота си. Будни или спящи ние непрекъснато градим своите умствени тела, защото трептейки, съзнанието въздейства на заобикалящата ни мисловна материя и най-малкият негов трепет, дължащ се дори на най-преходна мисъл, привлича в умственото тяло частици мисловна материя и изхвърля други от него. Това се дължи на трептенията що се отнася до носителя, но не бива да се забравя, че в самата същност на съзнанието е да мисли постоянно за не-Аза като го отхвърля и по този начин непрекъснато се себеутвърждава. Съзнанието се състои от променящото се утвърждаване и отхвърляне - "Аз съм това" и "Аз не съм това"; неговото движение причинява привличане и отблъскване в материята, което наричаме вибрация. Околната среда приема тези вибрации и така служи като посредник за въздействие върху други съзнания.

Финоста или грубостта на привлечената вече в тялото материя, зависи от честотата на трептенията, предизвикани от съзнанието. Чистите и възвишени мисли имат висока честота на трептене и могат да въздействат само на фината мисловна материя. По-грубата остава недокосната, защото е неспособна да трепти с необходимата бързина. Когато подобна чиста мисъл кара умственото тяло да трепти, частици груба материя се изхвърлят от тялото и

тяхното място се заема от по-фини частици. По този начин в състава на умственото тяло влиза по-одухотворена материя. И обратно - лошите, или нечисти, мисли привличат в умственото тяло частици по-груба материя, подходящи за техния израз и изхвърлят навън частици по-фина.

Така тези трептения на съзнанието постоянно изхвърлят от тялото един вид материя и я заместват с друг. От това следва изводът, че от вида материя, с която в миналото сме градили нашето умствено тяло, зависи и способността ни да възприемаме мисли, идващи отвън. Ако умствените ни тела са изградени от фина материя, груби и нечисти мисли няма да намерят прием у нас и не биха могли да ни причинят вреда; обратното, ако са изградени от груба материя, те ще се влияят от всяко минаващо зло и ще остават недокосвани и необлагодетелствувани от добри мисли.

Когато срещнем човек с възвишени мисли, неговите мисловни вибрации предизвикват трептения в съответната материя на нашето умствено тяло, които разместват и дори изхвърлят навън някои от най-грубите му частици, за да може то като цяло да вибрира в унисон. Доколко ще разберем този човек, как ще го възприемем, зависи много от нашата минала мисловна дейност, обуславяща и ползата за нашето духовно израстване, която можем да извлечем от общуването си с него. Ние не можем да мислим вместо друг някой; човекът до нас може да мисли само със свои мисли, които причиняват съответно вибрации в умствената материя около него. Тези вибрации влияят върху нас, предизвиквайки в нашите умствени тела сродни трептения, които от своя страна въздействат на съзнанието ни. Ако някой пожелае да достигне с мисъл нашето съзнание, може да направи това само като предизвика мисъл-трептения в умственото ни тяло.

Не винаги обаче такова внасяне на трептения отвън води до непосредствено разбиране. Понякога въздействието наподобява това на слънцето, дъжда и почвата върху семето, заровено в земята. На първо време то сякаш не отговаря на тяхното влияние, но вътре в него все пак е налице един незабележим трепет на вътрешен живот, който ще става все по-силен и по-силен, докато одушевяващият живот пробие накрая обвивката на семето и пусне корен и стъбълце. Така е и с ума. Съзнанието трепти едва забележимо вътре в себе си преди да бъде способно да даде какъвто и да било външен отговор на оказаните му въздействия; по същия начин, когато още не сме в състояние да разберем някой благороден мислител, у нас все пак има едно несъзнателно трептене, предтеча на съзнателното възприемане. Ние сме се докоснали за малко до богатия мисловен живот, на който той е изразител; зародишите на мислите са пробудени и съдействат за еволюцията на нашият ум.

Развитието на ума може да бъде до известна степен подпомогнато отвън, но по-съществена е дейността на нашето собствено съзнание, и ако искаме да притежаваме силно, жизнено, активно и способно да възприема възвишени мисли умствено тяло, трябва усилено да работим над него, защото собствения ни ум се гради от нас самите.

Много хора обичат да четат. Не четенето обаче, а мисълта гради ума. Четенето е ценно в това отношение само ако доставя материал за размисъл. Някой може да чете много, но умственото му развитие ще бъде пропорционално на умственото усилие, вложено при четенето. Ценността на мисълта, която той ще прочете, се определя от това как ще я използва. Не започне ли да работи сам над нея, ползата от нея за него ще бъде малка и временна. "Четенето изпълва човека", казва лорд Бейкън, и тук можем да открием голяма аналогия между ума и тялото. Храната изпълва стомаха, но тя е безполезна за тялото, докато не бъде смляна и асимилирана. По същия начин умът може да бъде изпълнен с четени неща, но докато мисловна дейност не е асимилирала прочетеното, той не само че не расте, а дори би могъл да се претовари и да отслабне под тежестта на поети и несмлени идеи, вместо да укрепне.

Би трябвало да четем по-малко и да мислим повече, ако искаме умът ни да расте и да се развива. Ако искаме да вървим твърдо напред в усъвършенстването на ума си, би трябвало

ежедневно да прекарваме поне час в изучаване на някоя сериозна и тежка книга, като четем 5 минути и размишляваме 10 минути над прочетеното. Обикновено се чете час-два бързо, след което книгата се оставя настрана, докато дойде следващият момент за четене. Ето защо мисловната сила на хората расте много бавно.

Едно от най-забележителните явления, които можем да наблюдаваме в редиците на теософското общество, е умственият напредък, който от година на година бележат неговите членове. Това се дължи на факта, че теософското учение изяснява природата на мисълта; така онези, които го следват, започват малко по малко да разбират начина, по който умът действа и да работят целенасочено за изграждането на умствените си тела. Ученолюбивият, желаещият да се усъвършенства, трябва да си наложи всеки ден да отдели най-малко по 5 минути за четене и по 10 минути за усилено размишляване над прочетеното. В началото ще открие, че това е доста трудно и мъчително и ще разбере колко слаба е неговата способност да мисли. Тази констатация ще е белег за неговите първи стъпки, защото не е маловажно да осъзнаеш, че си неспособен да мислиш целенасочено и последователно. Хора, които не могат да мислят, но си въобразяват, че могат, не отбелязват особен напредък. По-добре е човек да съзнава своята слабост, отколкото да си въобразява, че е силен, когато в действителност е слаб. Неспособността на ума да се съсредоточи върху едно нещо, усещането за затопляне, объркване и умора, които се появяват след продължителното усилие да се следва хода на една трудна мисъл, наподобява усещането в мускулите, което изпитва човек след продължително физическо натоварване. Със системно и постоянно, но не прекалено упражняване мисълта укрепва, точно както нараства и физическата сила. А едновременно с нарастването ѝ, мисловната сила може да бъде насочвана и към служба на определени цели. Без такъв концентриран размисъл умственото тяло не може да бъде добре оформено и организирано, а без съсредоточаване, мисловната сила не може да бъде използвана целенасочено.

Глава трета

Предаване на мисли от разстояние

Почти всеки от нас очаква с нетърпение времето, когато ще може да предава мисли на далечно разстояние, и мечтае за удоволствието от общуването с приятели без телеграф или поща. Мнозина са онези, които допускат, че могат да постигнат това без много усилия и остават крайно изненадани, когато срещат пълен неуспех в опитите си. Явно е, че човек първо трябва да е способен да мисли, преди да може да пренася мисълта си, и че е необходима известна устойчивост на мисловната сила, за да може да се изпрати мисловна струя през пространството. Слабите, колебливи мисли на болшинството хора произвеждат просто едно мъждукащо движение в мисловната атмосфера, което се появява и губи непрекъснато и не получава никаква определена форма. Една мисъл-форма трябва да бъде отделена и добре оживена, ако искаме да бъде изпратена в дадено направление, и да е достатъчно силна при достигане на местоназначението си, за да предизвика свое възпроизвеждане.

Съществуват два начина за пренасяне на мисли. Единият може да се нарече физически, а другият - психически. Първият е свързан с дейността на мозъка и на ума, а вторият - само с тази на ума. Мисълта се появява в съзнанието, предизвиква вибрации в умственото тяло, после в астралното, след това произвежда вълни в етерните молекули и чак след това в по-плътните молекули на физическия мозък. Тези мозъчни трептения въздействат от своя страна на физическия етер и предизвикват вълни, които се придвижват в пространството, докато достигнат друг мозък и причинят трептения в неговите плътни

физически и етерни съставки. След това те се предават на астралното и умственото тела като трептенията в умственото тяло възбуждат в отговор трептения в съзнанието. Това са многото етапи, през които преминава при споменатия първи начин мисълта по своя път от едно съзнание до друго. Но този заобиколен път не е необходим. Възбуди ли трептения в своето умствено тяло, съзнанието е в състояние да ги изпрати направо в умственото тяло на приемащото съзнание, с което се избягва по-горе описания обиколен начин.

Нека разгледаме сега подробно какво става в първия случай. В мозъка има един малък орган - пинеалната жлеза, чиято функция не е известна на западните физиолози и с която западните психолози също не се занимават. Пинеалната жлеза е основен орган при човека и се усъвършенства, а не закърнява, както някои предполагат, като в бъдеще ще функционира при всички хора. Това е органът за пренасяне на мисли, както окото е орган за виждане, а ухото - за слушане.

Ако някой размишлява усилено върху дадена идея, то той може да усети едно малко трепване или нещо като полазване (сравняват го с лазенето на мравка) в пинеалната жлеза. Потрепването става в етера, който прониква жлезата и създава лека магнетична струя - именно тя се усеща като полазване при по-плътните молекули на жлезата. Ако мисълта е успяла да причини струя, означава, че тя е достатъчно силна и ясна, за да може да бъде предадена.

Тези вибрации в етера на пинеалната жлеза предизвикват вълни в околния етер, подобни на светлинните вълни, но с много по-малка дължина и много по-висока честота на трептене. Трептенето оттам нататък се разпростира във всички посоки и достигайки друг мозък, на свой ред произвежда вълни в етера на неговата пинеална жлеза, откъдето те биват прехвърляни в астралното, после в умственото тяло и така накрая достигат съзнанието. Ако втората пинеална жлеза не може да възпроизведе достигналите я вълни, тогава мисълта ще отmine незабелязано, без да направи впечатление, точно както и светлината не може да направи впечатление на слепите очи.

При втория начин за предаване на мисли мислещият създава мисъл-форма в собственото си умствено поле, но не я изпраща до мозъка, а направо в менталното поле на другия Мислител. Способността да се прави това съзнателно подразбира много по-напреднала еволюция, отколкото изисква физическият начин за предаване на мисли, защото изпращаният мисли трябва да бъде себесъзнателен на мисловно равнище.

Но нецеленасочено и несъзнателно ние постоянно упражняваме тази способност, защото всяка наша мисъл причинява вибрации в умственото тяло, които по естествен път се разнасят в заобикалящата ни мисловна атмосфера. Следователно не е необходимо да свеждаме израза "пренасяне на мисли" само до съзнателното и целенасочено предаване на дадена мисъл от един човек на друг. Ние непрекъснато си влияем чрез мисловните вълни, изпращани без съзнателно намерение, и онова, което наричаме обществено мнение, обикновено се образува точно така. Повечето хора мислят по определен начин не защото сериозно са размишлявали върху даден проблем и сами са достигнали до определен извод, а защото голям брой хора мислят по този начин и така влияят и на другите да мислят като тях. Силната мисъл на някой велик мислител се излъчва в света на мислите и оттам я долавят възприемчивите умове. Те възпроизвеждат нейните трептения и така усилват мисловната вълна, която може да се улавя вече и от други, останали глухи за първите трептения. Всеки следващ, който улавя и преповтаря, усилва още повече вълните и накрая те достигат широките народни маси.

Веднъж създадено, общественото мнение упражнява господстващо влияние над умовете на голям брой хора като атакува мозъците им и събужда в отговор трептения. Съществуват и национални модели на мислене - определени и дълбоко прокопани канали на мислене, - следствие от продължителното (със стотици години) възпроизвеждане на еднообразни мисъл-форми, родени от историята, борбите и обичаите на народа. Те дълбоко

преобразяват родените от народа умове, давайки им характерен цвят, а всичко, което идва отвън, бива променено от специфичното национално трептене. Както умствените ни тела видоизменят възприеманите от вън мисли, смесвайки ги със собствените си обичайни трептения, така и народите, приемайки чужди влияния, ги смесват със собствените си народности трептения и по този начин ги видоизменят. Ето защо англичанин и французин или англичанин и трансилванец могат да бъдат свидетели на едни и същи явления, но прибавяйки ги към собствените си вече съществуващи мнения, биха могли съвсем искрено да се обвинят взаимно във фалшифициране на фактите и използване на нечестни средства. Ако тази истина се знаеше, много международни спорове щяха да се разрешават по-лесно, отколкото в момента, много войни щяха да се избегнат, а започнатите вече щяха по-бързо и безболезнено да приключат. Тогава всеки народ би разбрал какво е това “personal equation” (субективен фактор) и вместо да укорява другите за разликата в мисленето, всеки ще търси компромисни решения, без да настоява само на своя собствен възглед.

Най-същественният въпрос, който възниква пред човека, запознат вече с това непрестанно и всеобщо предаване на мисли, е: “Как бих могъл тогава да приемам доброто и да избягвам лошото, след като съм принуден да живея в атмосфера, където добри и лоши мисъл-форми непрестанно се носят във всички посоки и атакуват моя мозък? Как да се предпазвам от приемането на вредни мисли и как да се възползвам от полезните?” Да се разбере начинът, по който работи избиращата способност, е от жизненоважно значение.

Човекът е този, който сам непрекъснато влияе на собственото си умствено тяло. Другите му влияят случайно. Онзи, който чете на глас нечие съчинение, влияе на умственото тяло на слушателите. Но той е случайният фактор в техния живот, постоянният са си самите те. Личното влияние върху състава на собственото ни умствено тяло е много по-силно от влиянието, което може да ни окаже коя да е друга личност и ние сме тези, които поддържаме постоянната честота на трептене на своя ум. Мисли, които не хармонират с тази честота, ще бъдат отхвърлени, когато докоснат ума. Когато някой съзнава истината, една лъжа не може да намери подслон в неговия ум; ако мислите му са изпълнени с любов, омразата не може да го обезпокои; ако мисли мъдро, невежество не може да го ограничи. В това се състои сигурността, в това е истинската сила. Умът не бива да се оставя безконтролен, защото тогава всяко семе на мисъл би могло да пусне корен в него и да израсне; не бива да се оставя да трепти както му дойде, защото тогава всяко минаващо трептене би му повлияло.

В това се състои практическият урок. Човекът, който го прилага в живота си, скоро ще се убеди в неговата значимост и ще открие, че чрез целенасоченото мислене животът може да бъде направен по-благороден и по-щастлив и че наистина с мъдрост може да се сложи край на страданието.

Глава четвърта

Зараждане на мисълта

Малко хора извън кръга на изучаващите психология са си давали труда да разрешат въпроса как се заражда мисълта. Ако се замислим, ще видим, че още като деца ние притежаваме вече оформени множество мисли - огромен склад от тъй наричаните “вродени” идеи. Това са идеи, които носим със себе си - синтезирани и обобщени резултати от наши минали опитности в предишни животи. С такъв умствен багаж ние навлизаме в този живот, така че психологът не е в състояние да установи чрез непосредствени наблюдения как се заражда мисълта.

И все пак той би могъл да научи това-онова от наблюденията си над едно дете, защото

както новото физическо тяло повтаря набързо в утробния си период дългата физическа еволюция на човечеството, така и новото умствено тяло преминава в детството стадиите на своето дълго минало развитие. Наистина, умственото тяло по никакъв начин не би могло да се отъждестви с мисълта и следователно с простото изучаване на новото умствено тяло всъщност не можем да установим как се заражда мисълта. Това е още по-вярно, ако се има предвид, че хората, които могат да изучават умственото тяло непосредствено са малко, а другите са ограничени да правят изводи само въз основа на резултатите от дейността на това тяло, които могат да се наблюдават отразени върху неговия по-плътен другар - физическия мозък и нервната система. Самата мисъл е нещо също толкова различно от умственото тяло, колкото и от физическото; тя принадлежи на съзнанието откъм неговата живот-страна, докато умственото и физическото тела принадлежат на форма-страната, на материята и са просто преходни носители или средства за проява. Както вече казахме, изследователят трябва винаги да има предвид “разликата между този, който знае и ума, който е неговото средство за постигане на знанието”, както и даденото вече определение на думата “ум” - умствено тяло и манас - едно сложно образуване.

Можем обаче, изучавайки въздействието на мисълта върху тези млади тела, по аналогия да направим извод за начина, по който възниква мисълта, когато едно Аз, от която и да е Вселена, влиза за първи път в контакт с не-Аза. Наблюденията могат да ни помогнат според правилото “Каквото е горе, това е и долу”. Тук всичко е само отражение и изучавайки отраженията, можем да научим нещо за предметите, които ги хвърлят.

Ако внимателно наблюдаваме едно дете, ще установим, че усещанията - отклик на дразнения с чувство на удоволствие или мъка - предшестват всеки признак на ум. Това означава, че неопределени усещания предшестват определени познания. Преди раждането детето е било поддържано от жизнените сили, течащи в майчиното тяло. Когато то започне независим живот, притокът на тези сили секва. Тогава майчиният живот тече вече вън от тялото на детето и не се подхранва от него. С намаляването на жизнените сили започва да се долавя нужда и тази нужда е мъка. Удовлетворяването ѝ пък доставя удоволствие и детето изпада отново в несъзнателност. Появяват се първите слухови и зрителни усещания, но все още не се забелязва признак на разбиране. Първият признак на ум се появява, когато видът и гласът на майката или дойката се свържат с постоянно подновяващата се нужда и с доставянето на удоволствие чрез хранене - когато чрез паметта се появи връзка между група повтарящи се усещания и външен обект, който се разглежда като нещо отделно и като причина на тези усещания. Мисълта е осъзнаването на връзка, обединяваща в един цялостен образ многото усещания и външния обект. Това е първата проява на ум, първата мисъл; технически, това е перцепция[8]. Същността на тази перцепция е установяването на връзка, подобна на гореописаната, между една единица съзнание (Джива) и даден обект; там, където се установи такова отношение, има мисъл.

Този прост и вечно повтарящ се случай може да послужи като пример за това как се ражда мисълта в едно отделно Аз, т.е. в едно троично Аз, затворено в обвивка от материя, независимо колко фина е тя; едно Аз, различно от Единния Аз. В такова едно отделно Аз усещанията предшестват мислите, вниманието на Аза се събужда от впечатления, направени му от някои усещания, на които то откликва. Силното усещане за нужда, дължащо се на намаляването на жизнената енергия, само по себе си не поражда мисъл. Но нуждата, която се удовлетворява при срещата с млякото, оставя определено впечатление, следвано от чувство на удоволствие. След като това достатъчно често се е повтаряло, Азът достига повърхността слепешката, пипнешком; повърхността, защото оттам са дошли впечатленията. Жизнената енергия тече в умственото тяло и влива в него живот така, че то започва да отразява (първоначално слабо) предмета, предизвикал усещането. Тази промяна в умственото тяло, след като бъде повторена много пъти, разбужда Аза откъм неговата познавателна страна и той започва съответно да трепти. Изпитвал е нужда, осъществява се среща, изпитва удоволствие, но със срещата се появява и образ - въздействано е както върху устните, така и

върху очите, като двете сетивни впечатления се сливат. Неговата собствена вътрешна природа свързва нуждата, срещата, образа и удоволствието в едно и тази връзка е мисъл. Докато той не отговори на въздействията по такъв начин, мисъл няма; Азът е този, който възприема, а не нещо друго или по-нисшестоящо.

Новият начин на възприемане оформя желанието; съзнанието престава да усеща неясна нужда от нещо и оформя желание за нещо вече определено - за мляко. Но първоначалното възприятие трябва да бъде преразгледано, защото Познателят е свързал три неща в едно, а едно от тях трябва да се отдели - желанието. За отбелязване е, че първоначално появата на човека, който дава млякото, извиква нуждата, т.е. Познателят извиква нуждата, когато се появи образът, асоцииран с нея - детето, макар и да не е гладно, ще желае гърдата на майката, когато я види. По-късно тази погрешна връзка се преустановява и майката се възприема като причина и цел на удоволствието. Така възниква желанието за майката, което по-нататък става импулс за мисъл.

Връзка между усещане и мисъл

В много източни и западни книги по психология е казано твърде ясно, че мисълта се корени в усещането и че докато не бъдат натрупани множество усещания, не може да има мислене. “Умът, както ние го разбираме”, казва Елена Блаватска, “може да се разгледа като съвкупност от състояния на съзнанието с разнообразна продължителност, плътност, сложност и пр., всички в крайна сметка имащи за основа усещането.”^[9] Някои автори отиват по-далеч, като твърдят, че усещанията са не просто материал, от който се изграждат мислите, а че мислите произлизат от усещанията, игнорирайки по такъв начин присъствието на каквото и да било Познатель. Други пък изпадат в противоположната крайност. Те разглеждат мисълта като резултат от дейността на Мислителя, започната отвътре, а не след получаването на първите импулси отвън, като усещанията са материалът, при обработката на който той проявява своята вродена специфична способност, без те да са необходимо условие за неговата дейност.

Всеки един от двата възгледа има в себе си зрънце истина, но цялата истина е някъде по средата. Макар за събуждането на Познателя да е необходимо усещанията да влияят върху него отвън и макар първата мисъл да се появява вследствие на импулс, на усещания, изпълняващи ролята на необходим предшественик, все пак ако я няма вродената способност за свързване на нещата в едно, ако Азът не е Знание по своята собствена природа, усещания могат да се получават постоянно, но никога няма да се роди мисъл. Затова само наполовина вярна е тезата, че мислите водят началото си от усещанията. Трябва да съществува сила, която да работи над усещанията, за да ги организира, за да установи връзка между тях, връзка между тях и външния свят. Така Мислителят е бащата, усещането е майката, а мисълта - детето.

При положение, че мислите водят началото си от усещанията, а те пък биват предизвиквани от външни въздействия, е много важно, появи ли се някакво усещане, неговото естество и обхват да бъдат точно наблюдавани. Задача номер едно на Познателя е да наблюдава; ако нямаше нищо за наблюдение, той би останал завинаги спящ. Но когато пред погледа му застане някакъв предмет, когато усети въздействие като отделно Аз, тогава като Познатель той наблюдава. От прецизността на това наблюдение ще зависи мисълта, която ще си състави въз основа на всички подобни наблюдения взети заедно. Ако той не наблюдава внимателно, ако установява неправилна връзка между причиняващия въздействието предмет и себе си, тогава от тази грешка в неговата дейност ще се породят цял куп следващи заблуди, които само едно преразглеждане на нещата би могло да оправи.

Нека сега проследим как работят усещането и възприятието в определени случаи. Да предположим, че аз почувствам докосване до ръката си, като докосването причинява

усещане - отговаря му се с усещане; разпознаването на предмета, причиняващ усещането, е мисъл. Когато почувствам докосване, аз чувствам и нищо повече не е необходимо, що се отнася просто до това усещане, но когато от чувството премина към предмета, който го причинява, аз възприемам този предмет и възприятието е мисъл. Това възприятие означава, че като Познателят вече познавам връзката между този предмет, който е причинил известно усещане, и моето Аз. Това обаче не е всичко, защото аз получавам и други усещания за цвят, форма, мекота. Те също преминават у мен като Познателят и подпомогнат от спомени за подобни усещания, получени по-рано, т.е. сравнявайки минали образи с предмета, докосващ се до ръката ми, аз решавам от какъв вид е той.

В този начин за възприемане на нещата, които ни карат да усещаме, се крие началото на мисълта; или, казано с по-прости думи, възприемането на едно не-Аз като причина за дадено усещане в Аза, е началото на познанието. Само усещане, ако такова нещо беше възможно, не би довело до осъзнаване на не-Аза; би имало само чувство на удоволствие и мъка в Аза, вътрешно съзнание за разширяване или свиване. Никакво по-голямо развитие не би било възможно, ако човек не беше в състояние да прави нещо повече от това да усеща. Само чрез осъзнаването на предметите като причини за удоволствие или страдание, започва неговото човешко възпитаване. От установяването на съзнателна връзка между Аза и не-Аза зависи цялото бъдещо развитие, което ще се състои най-вече в това, тези връзки да стават все по-многобройни и по-сложни, по-добре познати на Познателя. Познателят започва своето външно развитие, когато събуденото съзнание, усещайки удоволствие или мъка, обърне своя поглед към външния свят и каже: "Този предмет ми доставя удоволствие, а този ми причинява мъка."

Трябва да бъдат изживени много на брой усещания преди Азът да започне да отговаря външно. Появява се една смътна, несъзнателна тъга по удоволствието, която се дължи на желанието то да бъде изпитано повторно. Това е добър пример в потвърждение на казаното по-горе, че няма чисто удоволствие или чиста мисъл, защото желанието за повторение на едно удоволствие подразбира наличие в съзнанието на съхранена, макар и бледа, картина на удоволствието и това е паметта, която принадлежи на мисълта. Дълго време полусъбуденото Аз лъкатуши от едно нещо към друго, блъскайки се в не-Аза без посока, изпитвайки ту удоволствие, ту мъка, без да може да схване ясно причината и за двете. Едва когато това е продължавало дълго време, повтаряйки се множество пъти, възприятието става възможно и връзката между Познателят и Познаваемо се установява.

Глава пета

Памет

Природата на паметта

Бъде ли установена връзка между дадено удоволствие и предмет, появява се определено желание отново да се появи предмета и да се повтори удоволствието. По същия начин бъде ли установена връзка между дадено страдание и предмет, появява се определено желание да се избегне този предмет, за да се избегне и мъката. При възбуда умственото тяло с готовност повтаря образа на предмета, защото благодарение на общия закон за протичане на енергията по посока на най-малкото съпротивление, материята на умственото тяло заема най-лесно формата, която преди това често е заемала. Този навик да се повтарят вече веднъж отработени трептения се дължи на Тамас, т.е. на инерцията на материята, и това е зародиша на паметта. Връзката между молекули материя, които са били групирани в едно, бавно се

разпада под влиянието на чужди енергии, но те запазват за дълго време способността да възобновяват взаимните си отношения. Ако им се подаде импулс, подобен на онзи, който ги е групирал, те бързо ще заемат предишното си положение. Когато Познавателят вече е трептял по определен начин, способността да трепти по този начин остава у него и в случая с предмета, чиято поява доставя удоволствие или мъка, желанието да бъде достигнат или избегнат предмета освобождава тази способност, тласка я напред и така дава необходимия импулс на умственото тяло.

Тъй създаденият образ е познат на Познавателя, като в единия случай привързаността, причинена от удоволствието, го кара да възпроизведе образа му, а в другия желанието да бъде избегнат предмета, причиняващ страдание на Познавателя, поражда неговия образ. Предметът и удоволствието и предметът и страданието са свързани чрез опита; когато бъдат събудени трептенията, изграждащи образа на предмета, появяват се и трептенията, които доставят удоволствието или страданието и така те могат да бъдат изпитани дори при отсъствието на предмета. Това е памет в най-простата ѝ форма - едно самовъзникващо трептене от естеството на онова, което е причинило удоволствие или мъка, и което ги причинява отново. Тези образи са по-малко плътни и затова за слабо развития Познавател те са по-малко живи и жизнени от онези, които реалните срещи с външния предмет предизвикват, тъй като бавните физически трептения дават много сила на умствените и астрални образи; но трептенията все пак са същите, така че паметта е възпроизвеждане в умствената материя на предметите, срещани преди от Познавателя. Това отражение може да бъде повторено многократно във все по-фина материя, без значение за кой отделен Познавател става въпрос, а всички в своята цялост представляват част от паметта на Логоса - Владиката на един универсум. Тези образи на образи могат да бъдат възприети от който и да е отделен Познавател пропорционално на развитието на гореспомената вътрешна "способност да трепти". Както в безжичния телеграф една поредица от трептения, съставляващи дадена фраза, могат да бъдат доловени от всеки подходящ приемател (всеки приемател способен да ги възпроизведе), така и една скрита способност за трептене може да бъде активирана в един Познавател от трептенето на някой космичен образ. Съвкупността от образи в Акашиевото поле образува Акашиевите записи, често споменавани в теософската литература, които съществуват през целия живот на системата.

Лоша памет

За да можем добре да схванем какво лежи в основата на лошата памет, трябва да изследваме умствената дейност, създаваща онова, което наричаме памет. Макар в много книги по физиология паметта да се нарича умствена способност, всъщност няма нито една способност, на която да може да се даде това име. Продължителното запазване на умствен образ не се дължи на някакво особено качество, а е следствие от цялостното развитие на ума. Един слаб ум е слаб в запазването, както и във всичко останало, и подобно на водата, която не може да запази формата на съда, от който е изляна, той бързо загубва формата, доскоро заемана от него. У слабо организираното умствено тяло, което е просто една съвкупност от молекули умствена материя без добра вътрешна връзка, което е просто една подобна на мъгла маса, паметта сигурно ще бъде твърде слаба. Но тази слабост е обща, а не отделна. Умът като цяло е слаб, тъй като е в начален стадий на развитие.

Но даже когато умственото тяло е вече добре организирано и силите на Дживата започват по-пълно да се проявяват в него, ние отново, и то нерядко, можем да наблюдаваме явлението, наречено "лоша памет". Ако изследваме обаче тази лоша памет, ще установим, че тя съвсем не е лоша във всички отношения, че има неща, които умът задържа без много усилия и запомня добре. Разгледаме ли нещата, които се запомнят, ще установим, че те са все такива, които силно привличат вниманието на ума и че силно желаните неща не се

забравят. Познавах една госпожа, която се оплакваше от лоша памет по отношение на нещата, които изучаваше, но аз установих, че що се отнася до подробности в тоалетите, които обичаше паметта ѝ беше доста силна. Нейното умствено тяло не беше лишено от силна памет, когато тя наблюдаваше нещо с внимание и възпроизвеждаше ясни умствени образи, които задържаше дълго време. Ето къде е разковничето на лошата памет. Тя се дължи на отсъствието на внимание, на отсъствието на точни наблюдения, което води и до объркана мисъл. Обърканата мисъл е резултат на неточно наблюдение и отсъствие на внимание, а ясната - на ясно възприето и запечатано впечатление, благодарение на концентрирано внимание и прецизно наблюдение. Ние не запомняме нещата, от които не се интересуваме много, но запомняме добре онези, които ни интересуват.

Как тогава да се отнасяме към такава лоша памет? Първо трябва да се установи в кои отношения тя е лоша, и в кои е добра, така че да се оцени общото качество на привързаност. След това трябва внимателно да се разгледат нещата към които тя е лоша, за да се види заслужават ли да бъдат запомнени или са неща, с които не ни е необходимо да се обременяваме. Ако установим, че те слабо ни интересуват, но в нашите най-добри моменти долавяме, че все пак е необходимо да полагаме грижи за изучаването им, тогава ще трябва да си кажем: "Аз ще им обърна внимание, ще ги наблюдавам внимателно и ще мисля върху тях старателно." Правим ли това скоро ще забележим, че паметта ни се подобрява, защото, както казах по-горе, паметта наистина зависи от вниманието, прецизното наблюдение и ясната мисъл. Привличането е ценно за приковаване на вниманието, но ако такава липсва, на негово място трябва да дойде умишленото обръщане на внимание.

Тъкмо тук е мястото да разясня една определено немалка и твърде често срещана трудност. Как може волята да заеме мястото на привличането? Кое трябва да движи самата воля? Привличането събужда желанието и то насочва движението към привлекателния предмет. Това отсъства в гореспоменатия случай. Как може с волята да се промени това отсъствие на желание? Волята е силата, която подтиква дейността и е насочвана в определена посока от свободния разум, а не от въздействието на външния предмет, възприеман като привлекателен. Когато подтикът към дейност става под влияние на външни въздействия, към повторението на които се стремим, когато силата на Аза е привлечена отвън, ние наричаме подбудата желание; когато тази сила е изпратена навън под влияние на чистия разум, я наричаме воля. Тогава онова, което е необходимо при отсъствие на привличане отвън, е просветлението отвътре и трябва да бъде намерен мотив за волята посредством умствен анализ и съпоставка с онова най-висше добро, което е целта на всичките ни усилия. Това, което разумът преценява като най-полезно и добро за Аза, служи като мотив на волята и в момент на слабост, след като тя веднъж е задвижена в определена посока, припомнянето на цялата поредица мисли, довели до избора, отново ще я задвижи. Веднъж избрано съзнателно, дадено нещо може да бъде направено привлекателно, т.е. предмет на желание, като си представим онези негови качества, които предизвикват удоволствие, които са полезни, изобщо - които те правят щастлив да го притежаваш. Тъй като онзи, който желае даден предмет, желае и средствата за постигането му, той става способен чрез прилагане на волята си да надвие естествения стремеж към бягство от неприятната дисциплина и полагането на усилия. В разглеждания случай, след като сме решили, че дадени предмети ни интересуват и ни водят към продължително щастие, ние предоставяме на нашата воля да извърши онова, което ще доведе до достигането им.

Както при всяка дейност, така и при култивирането на способността за наблюдение, едно малко, но системно изпълнявано упражнение, дава много по-добри резултати, отколкото голямо усилие, следвано от дълга почивка. Като начало е хубаво да си поставим задачата ежедневно да концентрираме вниманието си върху дадено нещо, старайки се да го изрисуваме във въображението си с всичките му подробности и да поддържаме ума си прикован в този образ за известно време така, както задържахме погледа си върху даден предмет. На следващия ден трябва да извикаме образа му, възпроизвеждайки го колкото се

може по-точно и тогава да го сравним с предмета, за да установим неточностите. Ако всеки ден отделяме по пет минути за това упражнение, много скоро бихме подобрили нашата памет, както и способността си да наблюдаваме, да концентрираме вниманието си, да си представяме и да се съсредоточаваме. По такъв начин ние изграждаме умственото си тяло много по-бързо, отколкото природата, неподпомагана, би могла да стори това. Всеки, който започне да се упражнява, скоро ще има успехи и с удоволствие ще забележи, че неговите способности са нараснали и се поддават много повече на контрол от страна на волята.

Изкуствените начини за подобряване на паметта представят нещата в една привлекателна за ума форма или му създават асоциации с вече познати приятни неща, за да може той да ги запомни. Ако някой лесно си представя определени неща, той ще подпомогне паметта си, привързвайки към тях във въображението си онова, които иска да запомни; тогава припомнянето на първото ще припомни и новото. Други хора, у които слуховата памет е по-добра, запомнят ритъма и подреждат дати или други непривлекателни неща в стихове, които се “заковават” в ума. Но много по-добър от тези начини е подробно изложението по-горе, с практикуването на който умственото тяло се организира по-добре и молекулите в него си създават по-здрави връзки.

Памет и предусещане

Нека се върнем към нашия неразвит Познателят.

Когато паметта започне да работи, не след дълго се появява и предусещането, защото то не е друго, а памет, отнесена към бъдещето. Припомним ли си вкуса на удоволствие, преживяно в миналото, желанието ни кара да търсим отново връзка с предмета, който ни го доставя и когато мислим за предстоящото удоволствие - резултат от нова среща с предмета, - наричаме това предусещане. Познателят спира вниманието си върху образа на предмета и удоволствието в тяхната взаимна връзка. Ако към това той прибави и времето на събитието - минало или бъдеще - това съзercание получава две имена: памет - съзercание плюс мисълта за миналото, и предусещане - съзercание плюс мисълта за бъдещето.

Ако изучаваме тези образи, ще започнем да разбираме смисъла в думите на Патанджали[10], че за упражняването в йога човек трябва да спре “видоизмененията на мислещото начало”. Погледнато от гледна точка на окултната наука, всеки сблъсък с не-Аза видоизменя умственото тяло. Част от материята, от която това тяло се състои, образува картина, образ на външния предмет. Когато бъдат установени отношенията (връзките) между такива образи, това е мислене, погледнато откъм форма-страната на Познателя. На това мислене съответстват трептения в самия Познателят и тези видоизменения в него са мислене, погледнато откъм неговата живот-страна. Не трябва да се забравя, че установяването на тези връзки е специална дейност на Познателят - неговият принос към образите, - чрез която той преобразува образите в мисли. Образите в умственото тяло твърде много напомнят по своя характер отпечатъци, направени от етерните вълни в светлинния спектър върху чувствителна пластина, които въздействат химически на сребърните соли, така че върху пластината се получават образи на предметите, пред които тя е била поставена. По този начин върху чувствителната пластина, която ние наричаме умствено тяло, материалите се пренареждат в картина на предметите, с които се е състояла срещата.

Познателят възприема тези картини, затрептявайки в отговор, изучава ги и накрая започва да ги пренарежда и видоизменя с трептения, които им изпраща от себе си. Съобразно споменатия по-горе закон, енергията следва линията на най-малкото съпротивление; Познателят преобразува множество пъти тези образи, създава образи на образите и докато се ограничава в рамките на това просто възпроизвеждане с едничката добавка време, ние имаме, както казахме, памет и предусещане.

Образното мислене е само едно преповтаряне на ежедневни опитности в по-фина материя с тази разлика, че Познавателят може да спре и промени тяхната последователност, да ги повтори, усилва или отслаби по своя воля. Той може да се спре върху даден образ, да се носи над него, да живее с него и така от свободното преразглеждане на опитностите си да получи онова, което му е убягнало предишните пъти, когато е минавал край него, вързан за неспирно въртящото се колело на времето. Вътре в своето царство той може да твори собственото си време, така както прави Логосът за своите светове. Той обаче не може да избяга от същността на времето, от последователността, защото още не е постигнал Логосовото съзнание и не се е освободил от връзките с материалния свят; но дори когато достигне това освобождаване, то ще се отнася само до рамките на тази слънчева система.

Глава шеста

Развитието на мисълта

Наблюдението и ползата от него

Първото необходимо нещо, за да има истинско мислене, е внимателното и точно наблюдение. Азът като Познавател трябва да наблюдава не-Аза с внимание и точност, за да стане той познат и така да се асимилира от Аза.

Второто нещо е възприемането на предмета и задържането на образа му в умственото тяло, т.е. способността да се поддаваш на впечатления и да ги задържаш, когато бъдат получени.

Скоростта, с която се развива умственото тяло ще бъде пропорционална на вниманието и точността на наблюдението на Познавателя, както и на възприемчивостта и задържането, проявявани от самото умствено, ще бъде и скоростта на неговото развитие; скорост, с която неговите скрити възможности стават действащи сили.

Ако Познавателят не е наблюдавал внимателно мисловния образ или ако поради неразвитост умственото тяло е било нечувствително за всичко друго, освен за по-силните трептения на някой външен предмет, видоизменяйки се по този начин в един несъвършен, неточен образ, то в такъв случай материалът за размисъл е недостатъчен и заблуждаващ. На първо време се постига едно общо очертаване, в което се губят подробностите. Като развиваме възможностите си и натрупваме по-фина материя в умственото си тяло, откриваме, че получаваме от същия външен предмет много повече впечатления, отколкото сме получавали преди.

Нека си представим двама души, изправени се сред полето пред един великолепен залез. Нека единият от тях е прост селянин-земеделец, който няма навика да наблюдава природата, освен във връзка с нивите си; който поглежда небето само за да види дали то обещава дъжд или суша и не обръща внимание на другите му страни. Нека другият е човек на изкуството, гениален художник, преизпълнен с любов към красотата и привикнал да улавя и да се радва на всяка по-специална линия и цвят. Физическото, астралното и умственото тела на земеделеца са изправени пред великолепия залез и всички трептения, предизвикани от него, докосват носителите на неговото съзнание. Той наблюдава различни цветове по небето и забелязва, че е обогатено преобладаващо в червено, което обещава хубав ден - добър или лош за неговите посеви според случая. Това е всичко, което той е в състояние да извлече от разкриващата се пред очите му гледка. Физическото, астралното и умственото тела на художника са изложени на същите въздействия, но колко различен е резултатът. Фината материя на неговите тела възпроизвежда милион трептения, твърде бързи и ефирни, за да задвижат грубата материя на селянина. Вследствие на това образът на залеза, отпечатващ се у художника, е съвсем различен от този у селянина. Нежните нюанси на цветовете, преливането на един цвят в друг, прозрачно синьо, розово и бледозелено, обогатени от златно

зарезано и напръскано с царствен пурпур - всичко това той следи с притаен дъх в екстаз от радостно вълнение. В него се пробуждат всички възвишени чувства, любов и възхищение, преливащи в почит и радост, че такава красота може да съществува; появяват се най-възвишени мисли, когато умственото му тяло започва да се променя под въздействието на трептенията, разнасящи се в умственото поле от образа на залеза. Разликата в образите, възникващи у двамата няма външна причина, а е резултат от степента на вътрешната възприемчивост; не идва отвън, а се дължи на разликите в способността да се отговаря; не е в не-Аза, а в Аза и неговите тела. Съобразно тези разлики е и резултатът - колко малко е въздействието върху единия и колко голямо върху другия!

Тук виждаме от какво голямо значение е еволюцията на Познателя. Цяла вселена от красота може да съществува наоколо ни, нейните вълни да ни обливат от всички страни и все пак за нас тя да не съществува. Всичко, което е в ума на Логоса на нашата система, непрестанно ни бомбардира - нас и нашите тела. Броят на трептенията, които можем да възприемем от него, показва степента на развитието ни. Онова, което е необходимо за израстването, не е промяна във външните условия, а промяна вътре у нас. Дадено ни е всичко, а ние трябва да развием способността да възприемаме.

От казаното дотук можем да заключим, че основното необходимо нещо за ясното мислене е внимателното наблюдение. Трябва да започнем да работим за развиването на тази способност във физическото поле, където телата ни се срещат с не-Аза. Ние вървим нагоре, а всяко развитие започва от по-нисшето поле и преминава към по-висшето; ние възприемаме най-напред външния свят и едва тогава трептенията преминават нагоре, или навътре, извиквайки вътрешните сили.

Внимателното наблюдение е способност, която трябва съзнателно да се култивира. Повечето хора по света ходят така сякаш са със затворени очи. Можем да проверим дали и ние влизаме в това число като се попитаме какво забелязваме, вървейки по някоя улица. Много хора не забелязват почти нищо, не им остава почти никакъв ясен образ; други - само някои неща, а трети - много. Худен разказва как се е обучавал да наблюдава през витрините стоките в магазините на Лондон, покрай които минава, докато стига до положение, когато вниманието му обхваща и регистрира цялата стока на един магазин без да спира, просто с един поглед. И обикновеното дете, и дивакът са наблюдателни, но според равнището на тяхната способност да наблюдават е и оценката за ума им.

Основа за ясното мислене при средно развития човек е способността точно и бързо да наблюдава. Хората, които наблюдават невнимателно обикновено са и тези, с най-обърканите мисли. Изключение прави само случаят, когато умът е силно развит, но е обърнат навътре, и когато телата са добре обучени по начина, изложен по-долу.

На въпроса защо не сме забелязали нищо, който трябваше да си зададем по-горе, би могло да се отговори: "Мислех си за друго нещо и затова не забелязах" и такъв отговор би бил правдив, ако човекът е мислел за нещо по-важно от това да концентрира вниманието си върху предметите, покрай които минава, за да си развива умственото тяло. Такъв човек може да е постъпил добре, че не е гледал; но ако неговата мисъл само безцелно е скачала от едно нещо на друго, то той е пропилял времето си напразно в по-голяма степен, отколкото ако беше насочил вниманието си навън.

Човек, дълбоко потънал в мисли, обърнат навътре, вместо навън, няма да забелязва преходни неща и няма да обърне внимание на ставащото наоколо му. За него вероятно не би било ценно в този живот да обучава телата си в независими наблюдения, защото високо развитите и дори само отчасти развитите хора имат нужда от друго обучение.

Но колко от ненаблюдателните хора са действително "дълбоко потънали в мисли"? Повечето от тях са заети с това само лениво да преглеждат мисловните образи, повтарящи се в ума им, сякаш прехвърлят съдържанието на своя гардероб или кутия за скъпоценности.

Това не е мислене, защото да мислиш, означава, както видяхме, да установяваш отношения, да прибавяш нови неща. При мисленето вниманието на Познателя съзнателно е отправено към мисловните образи и той упражнява въздействие върху тях.

Развиването на умението да се наблюдава е част от обучението на ума и тези, които правят това, ще усетят, че умът им става по-бистър, силите му се увеличават и той става по-лесно управляем. Веднъж задвижена, способността ни да наблюдаваме продължава да работи автоматично; умственото и другите тела запечатват образите, които попадат пред погледа им, без да им обръщат внимание. Тогава вече престава да е необходимо вниманието специално да бъде насочвано към околните предмети, за да бъдат те възприети и запомнени. Веднъж нещо простичко, но в смисъла на казаното по-горе ми се случи. При едно пътуване в Америка се повдигна въпросът какъв е номерът на локомотива на влака, в който пътувахме. Номерът веднага ми беше поднесен от моя ум и не може да се каже, че това беше случай на ясновидство. (За ясновидско виждане щеше да е необходимо да търся влака в Акашиевите анали, за да видя след това номера му.) Без каквато и да е съзнателна намеса от моя страна, органите на астрала и ума ми са наблюдавали онова, което става край мен и са записали номера на влака при влизането му в гарата. И когато числото потрябва, умственият образ на пристигащия влак с цифрата отпред на локомотива се появи от самосебе си веднага. Веднъж придобита, тази способност е полезна, защото това означава, че можете да си върнете образите на неща, които са минали покрай вас и не са привлекли вниманието ви, като погледнете записа, който са направили умственото, астралното и физическото тела.

Тази автоматична регистрация, извършвана от умственото тяло извън съзнателната дейност на Дживата, се наблюдава много по-често, отколкото можем да предположим, защото се знае, че едно хипнотизирано лице може да разкаже много неща, които са се случили покрай него, без да им е обрънало внимание. Тези впечатления стигат до умственото тяло чрез мозъка и се отпечатват върху него точно както и върху мозъка. Много впечатления, които не са достатъчно дълбоки, за да влязат в будното ни съзнание, достигат умственото ни тяло по този начин - не защото съзнанието не може да ги възприеме, а защото обикновено не е достатъчно будно, за да отбележи други, освен най-дълбоките впечатления. При хипноза, бълнуване, сън, когато Дживата отсъства, мозъкът предава събираните впечатления, които обикновено са заглушавани от много по-силните впечатления, получавани от самата Джива, или предизвиквани от нея. Но ако умът е обучен да наблюдава и записва видяното, тогава Дживата може по своя воля да си спомни регистрираните чрез него впечатления.

Така, ако двама души вървят по една улица и само единият е обучен да наблюдава внимателно, въпреки че и двамата ще получат впечатления, които биха могли несъзнателно да регистрират, впоследствие обученият наблюдател ще е в състояние да си ги припомни, а другият няма да може. Понеже тази способност стои в основата на ясното мислене, за онези, които желаят да култивират и съзнателно да направляват мисловната си сила, ще бъде добре да се приучат да наблюдават и да пожертват елементарното удоволствие от това, да се носят по течението на празните фантазии.

Развитие на умствените способности

С натрупването на образи работата на Познателя се усложнява и извиква в употреба една след друга различни вродени на божествената му природа способности. Той вече не възприема външния свят само във връзка с него самия - като съдържащ предмети, които му доставят удоволствие или му причиняват мъка, а поставя образите на предметите един до друг, изучава ги от различните им страни, разхвърля ги наоколо и отново ги разглежда. Започва да подрежда своите впечатления, наблюдава как един образ извиква друг и реда на тяхната последователност. Когато един образ многократно следва друг, започва да очаква

втория, след като първия се появи, и така прави връзка между тях. (Това е неговият първи опит за размисъл - отново разбуждане на една негова вродена способност.) Разсъждава, че тъй като А и В винаги са се появявали последователно, то когато се появи А, ще се появи и В. Когато това негово предвиждане се потвърди многократно, свързва образите в едно като "причина" и "следствие" и голяма част от първоначалните грешки се дължат на твърде бързото установяване на такава връзка. По-нататък, поставяйки образи един до друг, установява техните прилики и разлики и развива способността да сравнява. Спира вниманието си върху образ, който му доставя удоволствие и се насочва към търсене на предмета във външния свят, като с този избор развива създението. Изработва в себе си също и усет за съотнасяне по отношение на прилики и разлики и групира предметите според постоянната им прилика, като ги отделя от други, с които винаги имат разлики. Тук също се допускат много грешки, които се поправят с нови наблюдения, тъй като в началото Познавателят лесно се заблуждава от повърхностни сходства.

По този начин способностите за наблюдение, различаване, размишление, сравнение и съждение се разгръщат последователно и се развиват с упражняването. Така аспектът Знание на Аза се развива благодарение мисловната дейност и постоянно повтарящите се действия и взаимодействия между Аза и не-Аза.

За да ускорим развитието на тези способности, трябва по своя воля и съзнателно да ги упражняваме, използвайки ежедневните обстоятелства като удобни случаи за развитие. Както способността за наблюдение може да бъде развита в ежедневието, така можем да се обучаваме и да виждаме сходствата или различията между предметите около нас, да правим заключения и да ги подлагаме на проверки в нови ситуации, да сравняваме и отсъждаме; и всичко това - съзнателно и с предпазливост. При такава целенасочена дейност мисловната сила нараства бързо, докато накрая стигаме до онова, към което съзнателно сме вървели, усещайки го вече като наше собствено притежание.

Обучаване на ума

Да обучаваме ума в дадено направление, означава да го обучим изцяло до определена степен, защото всяко конкретно обучение организира материята на умственото тяло и разбужда за проява някоя от силите на Познавателя. Развита, тази способност може да бъде насочвана към постигането и в услуга на всякаква цел.

Не трябва обаче да забравяме, че обучението на ума не се състои в това да бъде тъпкан с какви ли не факти, а в това да бъдат събудени неговите вътрешни сили. За великите Учители, които предвождат човешката еволюция, се казва, че знаят всичко, което съществува в Слънчевата система, но това не означава, че всичко, което се случва в нея е непрекъснато в обсега на тяхното внимание, а че дотолкова са развили в себе си аспекта Знание, че всеки път, когато обърнат вниманието си в кое да е направление, те получават знание за предмета, към който са се обърнали. Това е нещо много по-велико от безсмисленото натрупване на факти в ума; точно, както е много по-съществено и значимо да видиш сам даден предмет, отколкото да си сляп и да си в състояние да го опознаваш само чрез описанието, което някой друг ти даде. Развитието на ума се измерва не в броя на образите, които задържа, а в развитието на аспекта знание - способността да възпроизвежда в себе си всичко, което му се предостави. Тя е приложима в условията на всяка друга Вселена, както е в условията на тази, и веднъж развита, ще е вече на наше разположение да си служим с нея по всяко време на което и да е място.

Общуване с по-напреднали

Обучението на ума може да бъде много подпомогнато, ако човек съжителства с хора, които са по-високо развити от него. Човек с по-развита мисловна дейност може да ни помогне, защото разпръсква край себе си трептения от по-висш порядък, в сравнение с тези, които самите ние сме в състояние да излъчим. Едно парче желязо, лежащо на земята, не може да започне да трепти с честотата на топлинните трептения от самосебе си, но ако бъде поставено близо до огън, ще възприеме трептенията на огъня и така ще се стопли. Когато сме близо до някой възвишен човек, неговите трептения влияят на нашите умствени тела и възбуждат в тях съответни трептения, така че ние затрептяваме симпатично. През това време имаме усещането, че умствената ни сила нараства и че сме способни да разберем неща, които обикновено ни се изплъзват. Когато отново останем сами, установяваме, че тези неща си остават мъгляви и объркани.

Докато слушат някоя лекция, хората разбират много ясно урока, който се преподава. Те си тръгват доволни, че са придобили нови знания. На следващия ден, желайки да споделят с приятел придобитото, съкрушени установяват, че не могат да възпроизведат идеите, които предния ден са им изглеждали толкова ясни и разбираеми. Често възкликват нетърпеливо: “Сигурен съм, че го зная, на езика ми е, само ако можех да го уловя и предам!” Това усещане идва от спомена за трептенията, които са изпитвали умственото тяло и Дживата. Но това са били трептенията на другия човек, те са идвали отвън, а не отвътре. Чувството на неспособност, което изпитваме при опит да ги възпроизведем, означава, че въздействието трябва да бъде повторено неколkokратно, преди да можем сами да ги възпроизведем с трептения, започнати отвътре. Познавателят трябва да е трептял под външно въздействие в тези честоти много пъти, преди да е в състояние да възпроизведе трептенията по своя воля. По силата на неговата естествена природа това може да стане едва когато е заставен да отговаря на определени външни въздействия. Вродена способност имат и двамата Познаватели в еднаква степен, но единият я е развил, а у другия тя е още латентна.

В това се крие едно от преимуществата на общуването с по-напреднали от нас хора. Ние печелим от близостта си с тях и израстваме под тяхното стимулиращо влияние. По този начин един истински учител ще помага на своите ученици повече, отколкото с каквито и да било произнесени думи.

Личното общуване е един много важен фактор за това влияние. Но ако не е възможно, изключителна полза може да се извлече и от книгите, ако са избрани мъдро. Когато четем творбите на някой наистина велик автор, трябва да се отпуснем, така че да възприемем колкото се може повече от неговите мисловни трептения. Трябва да се спираме върху отделните мисли, да разсъждаваме върху тях, да ги преживяваме и да се опитваме да изведем от думите целият им скрит смисъл. Вниманието ни трябва да се насочи към онова, което иска да ни внуши писателят през булото на своите думи. Такова четене възпитава и развива умствените ни сили. Когато не влагаме толкова усилия при четенето, то може да ни служи като отмора - за приятно прекарване на времето - и същевременно като възможност да натрупаме множество ценни факти в ума си, които биха могли да ни бъдат от полза. Четенето дава импулс на развитието ни и не трябва да бъде пренебрегвано от онези, които желаят да се развиват, за да бъдат полезни на себе си и на другите .

Глава седма

Съсредоточаване

Малко са нещата, които така изморяват ученика в началото, както съсредоточаването. В първия етап от развитието на ума успехът зависи от неговата подвижност, будност и

готовност да възприема усещане след усещане, скачайки непрекъснато от едно нещо на друго. Подвижността на този етап е най-ценно качество и зоркият поглед над всичко онова, което става наоколо, е съществен за успеха. В момент, когато умът събира материал за размисъл, изключителната подвижност е преимущество и в продължение на голям брой животи умът расте именно благодарение на нея, усилвайки я допълнително. Преустановяването на тази дейност, приковането на вниманието в една точка е промяна, която естествено не идва без сътресение; когато почувства юздата за първи път, умът започва да се мятта като необязден кон.

Вече установихме, че умственото тяло приема формата на предмета, към който е насочено съзнанието. Патанджали говори за спиране видоизмененията на мислещата сила, т.е. за спиране на вечно изменящите се възпроизвеждания на външния свят. Да бъдат преустановени видоизмененията и да се задържи умственото тяло във формата само на един образ - това е съсредоточаване, що се отнася до формата. Упоритото насочване и задържане на вниманието върху тази форма, за да бъде възпроизведена тя съвършено - това е съсредоточаване, що се отнася до работата на Познателя.

При съсредоточаването съзнанието се задържа върху отделен образ; цялото внимание на Познателя е приковано в една точка без колебание и отместване. Умът, който привличан от външния свят бяга безспир от едно нещо на друго, заемайки формата им в бърза последователност, бива отдръпван, задържан и принуждаван от волята да остане в една форма, без да обръща внимание на външните дразнения.

Сега, когато умът е задържан във формата на един образ, който Познателят усилено съзерцава, се достига много по-голямо познание за предмета, отколкото би могло да се постигне чрез каквото и да било чуждо словесно описание.

Представата ни за една картина или гледка е много по-пълна, когато я видим, отколкото ако четем или слушаме за нея. Ако се съсредоточим върху едно такова описание, нашето умствено тяло приема формата на картината и ние получаваме по-пълно знание за нея.

Не трябва да се забравя, че съсредоточаването не е състояние на пасивност, а напротив - на най-усилена и целенасочена дейност. Във физическото поле то съответства на свиването на мускула при подготовка за скок или на налягането му, за да се посрещне продължително усилие. Наистина, при начинаещите това съсредоточаване винаги се придружава от съответното физическо напрежение и след това от физическа умора. Както чрез налягането в предмет успяваме да видим подробностите, така съсредоточаването ни дава възможност да уловим нюансите на една мисъл.

В началото, когато започнем да се съсредоточаваме, трябва да се преодолеят две трудности.

Първо, да не се обръща внимание на дразненията, които непрекъснато ни атакуват. Трябва да се предпази умственото тяло от желание да отговоря на тези влияния, като не му се позволява да се разсейва. Това изисква да се отделя част от вниманието към самото съпротивление, но когато склонността да се отговаря бъде надмогната, съпротивлението изчезва. Искане за пълно равновесие - нито съпротивление, нито отдаване - едно спокойствие, така че вълните отвън да не могат да причинят никакво вълнение.

Второ, през цялото време умът трябва да е съсредоточен над един единствен образ; трябва не само да преустанови видоизмененията си под влиянието на външни въздействия, но и да спре своята собствена вътрешна дейност, т.е. да престане да пренарежда своето съдържание, размисляйки върху образа, създавайки нови връзки, откривайки скрити сходства и разлики; трябва да прикове вниманието си само върху един предмет. Така, разбира се, той не преустановява активността си, а я концентрира цялата в едно направление. Водна струя, разливаща се по обширна площ, има малка двигателна сила. Същата струя,

пусната да тече по тесен канал със същата начална скорост, е способна да помете препятствия по пътя си. Ето къде е смисълът на целенасочеността, която учителите по медитация постоянно изискват. Силата на ума остава същата, но неговата ползотворност се увеличава неимоверно. Пара, оставена да се носи свободно из въздуха, не може да повдигне и перо от мястото му, но пусната по тръба ще задвижи и бутало. Да си наложи човек вътрешен мир е дори по-трудно, отколкото да се научи да не обръща внимание на външни дразнения, тъй като това е свързано с неговия по-дълбок и пълноценен живот. Да се обърне гръб на външния свят е по-лесно, отколкото да се укроти вътрешния, защото този вътрешен свят е по-близо до Аза и за повечето хора в настоящия етап на човешкото развитие той се отъждествява с Аза. Самият опит да се укроти умът обаче е стъпка напред в развитието на съзнанието, защото скоро започваме да долавяме, че управителят и управляемото не са едно и също нещо и несъзнателно се отъждествяваме с управителя. “Аз укротих своя ум” казва съзнанието и Азът започва да възприема ума като своя собственост.

В началото ние правим тази разлика несъзнателно, смътно долавяйки, че има нещо, което ръководи, и нещо, което е ръководено. Впоследствие нисшият конкретен ум бива разграничен и Азът започва да се чувства вече по-силен и по-ясно виждащ. Появява се усещането, че това “Аз” не е зависимо нито от тялото, нито от ума. Това е първият наш съзнателен допир с истинската ни, безсмъртна природа - нещо, което предварително сме схванали с ума и което ускорява самото съсредоточаване. С по-нататъшните упражнения кръгзорът се разширява, но като че ли навътре, а не навън - все по-навътре и навътре, безкрайно и безспирно. Там, вътре, се развива способността да се познае истината от пръв поглед, което става само когато бъде преодолян умът с неговата склонност към дълги размисли. (Нека не се забравя, че думата “ум” навсякъде се употребява със значението: нисш ум - умствено тяло плюс манас.) “Азът” е израз на вътрешния човек, чиято природа е знание; затова всеки път когато се сблъска с някоя истина, той усеща нейните трептения като хармонични и следователно способни да възпроизведат в него един реален образ, докато лъжата създава противоречив и несъразмерен образ, съобразно своето собствено естество. Когато умът започне да заема все по-подчинено положение, тези вътрешни сили на Аза проявяват своето преимущество и интуицията - подобна на непосредственото виждане във физическото поле - заема мястото на разсъждението, което може да се сравни с докосването във физическото поле. Всъщност приликата е по-голяма, отколкото изглежда на пръв поглед, защото интуицията се развива от разсъждението със същата преливност, без да се променя самото естество, с която виждането се развива от докосването. Има една голяма разлика в “начина”, но това не бива да ни пречи да видим постоянно развитие. Интуицията на слаборазвития човек е движение, родено от желание, и стои по-долу от разсъждението.

Когато умът е добре обучен да се съсредоточава и може за известно време да поддържа своята целенасоченост (както това състояние се нарича), следващата стъпка е да се отстрани предметът и да се поддържа умът концентриран, без вниманието да е насочено към каквото и да било. В това състояние умственото тяло не представя никакъв образ; материята, от която то е изградено преминава в състояние на пълно спокойствие, подобно на езеро без вълни. Това състояние не може да продължава дълго, подобно на “критичната точка” в химията^[11] - преходната точка между две познати и различни състояния на материята. Иначе казано, когато умственото тяло е в покой, съзнанието излиза от него и преминава към и отвъд Лая центъра - неутралната точка на среща между умственото и причинното тяло. Преминаването се придружава от изпадане в една секундна безпаметност и безсъзнание - неизбежно следствие от изчезването на предметите от съзнанието, - следвано от съзнателност във висшето поле. Изхвърлянето от съзнанието на предмети, принадлежащи на нисшите светове, позволява появата на предмети от по-висшите. Тогава Азът дава форма на умственото тяло според своите собствени мисли и го прониква със своите собствени трептения. Той може да променя умственото тяло според виденията от по-висшите светове, в които е могъл да надзърне в своите върхови моменти, и така да сведе надолу и излъчи навън

идеи, на които умственото тяло иначе не би било в състояние да отвърне. Това е всъщност вдъхновението на гения, което блясва в ума с ослепителна светлина и просвещава цял един свят. Самият човек, който го дава на света, едва ли може в своето обикновено умствено състояние да каже как го е получил; той знае само, че по някакъв странен начин “силата, що в мен намира, играе върху устните ми и дава знак с ръката ми”.

Съзнание има там, където има предмет, на който да бъде отвърщано

В света на формите една форма заема определено място и не може да се каже, че тя, ако мога така да се изразя, е на място, където не е. Това означава, че заемайки дадено място, тя е по-близо до едни форми и по-далеч от други, които също заемат определени места по отношение на нейното. Ако тя иска да се придвижи от едно място на друго, ще трябва да измине известно разстояние в пространството. Придвижването може да бъде бързо или бавно - като проблясък на мълния или като ход на костенурка, - но така или иначе трябва да бъде извършено и това отнема известно време.

Що се отнася до съзнанието обаче, пространство в този смисъл не съществува. Съзнанието променя своето състояние, а не своето място; обхваща повече или по-малко; познава или не познава онова, което то самото не е, точно толкова, колкото може или не може да отговори на неговите трептения. Неговият поглед се разширява с нарастването на възприемчивостта му, т.е. на способността му да отвърща, на силата му да възпроизвежда трептения. Тук не става въпрос за пътешествия, за преминаване на някакви разстояния. Пространството принадлежи на формите, които си взаимодействат най-вече когато са близо една до друга и чието взаимно влияние се намалява с увеличаване на разстоянието помежду им.

Всички, които напредват в съсредоточаването, откриват за себе си това несъществуване на пространството за съзнанието. Един адепт може да постигне знание за кой да е предмет, като се съсредоточава върху него в самия себе - нещо, на което разстоянието не оказва по никакъв начин влияние. Той съзнава даден предмет, намиращ се, да кажем, на друга планета не защото неговото астрално виждане действа телескопично, а защото във вътрешната област цялата Вселена съществува като една точка; такъв човек достига сърцето на живота и там вижда всички неща.

В Упанишадите пише, че вътре в сърцето има малка стая, където е “вътрешният етер” - аналог на пространството в духовно отношение. Това е Атма, безсмъртният Аз, стоящ над всяко страдание.

“Вътре в него обитават небето и светът; вътре в него обитават огънят и въздухът, слънцето и месецът, светкавицата и звездите, всичко, което не е в Тази (вселена).”^[12]

Този “вътрешен етер на сърцето” е древно, мистично название на духовната същност на Аза, който наистина е единен и всепроникващ, така че всеки, който е съзнателен в Аза, е съзнателен и във всички точки на Вселената. Науката казва, че движението на едно тяло тук въздейства и на най-отдалечената звезда, защото всички тела са потопени в етера и са пропити от него, така че той изпълнява ролята на постоянен посредник при пренасянето на трептенията без прекъсвания и следователно без загуба на сила, което значи - на каквото и да е разстояние. Това е, що се отнася до форма-страната на Природата. Тогава естествено е съзнанието - живот-страната на Природата - по същия начин да прониква всичко, без изключение.

Ние имаме усещането, че сме “тук”, защото получаваме непосредствени впечатления от предметите около нас. Когато съзнанието трепти в отговор на “далечни” предмети така добре, както и на “близки”, ние имаме усещането, че сме с тях. Ако съзнанието трепти в

отговор на явление, което става на Марс, точно както и на такова, което става в нашата стая, тогава разликата в познаването на двете няма и то се усеща като “тук” и в двата случая еднакво. Проблемът не е в мястото, а в развитието на способността. Познавателят е там, където неговото съзнание може да трепти в отговор, и разгръщането на тази способност означава обхващане вътре в неговото съзнание на всичко, на което той отвръща и всичко, което е в неговия диапазон на трептене.

Тук можем да си помогнем с пример от физическото поле. Окоето вижда всичко, което може да му изпрати светлинни трептения, и нищо друго. То може да отговаря само на определен спектър трептения; всичко над, под и отвъд този спектър е тъмнина. Старото Хермесово правило “Каквото е горе, това е и долу” е ключ от лабиринта, в който сме попаднали, като с изучаването на отраженията долу често можем да научим нещо за предметите горе, които хвърлят тези отражения.

Разликата между способността да се усещаш на кое да е място и “пътуването” в повисшите полета е тази, че в първия случай Дживата, независимо дали е облечена в своите понисши носители или не, чувства себе си в присъствието на отдалечени едновременно както от нея, така и помежду си предмети, а във втория, облечена в умственото и астралното тела или само в умственото, тя пътува бързо от една точка до друга и съзнава, че се пренася. Много по-съществена е разликата, че във втория случай Дживата може да установи, че се намира сред множество предмети, които не разбира - един нов и странен свят, който я обърква, - докато в първия случай тя разбира всичко, което вижда, и при всички случаи съзнава и живота, и формата. Така постепенно пред човека се възправя идеята, че светлината на Единното Аз прониква всичко в света и той би могъл да се радва на сигурно знание, което не може да бъде придобито само с пребиване в света на безкрайното разнообразие от форми дори и за безчет епохи.

Съсредоточаването е средство, с което Дживата се освобождава от веригите на материята и постига Мира. “За този, който не умее да се съсредоточава, покой не може да има”, казва Учителят от Бхагават-гита[13], защото мирът има своето гнездо върху скала, която се издига високо над блъскащите се в нея вълни на формите.

Как да се съсредоточим

Човек трябва да започне да се упражнява, след като се запознае с теорията на съсредоточаването.

Ако е с религиозен дух, ще бъде доста улеснен, тъй като би могъл да използва предмета на своето религиозно почитание като предмет на съзерцание, защото когато сърцето е силно привързано към нещо, умът лесно се спира на него, възпроизвеждайки в себе си любимия образ без усилие. Умът постоянно е подбуждан от желанието и винаги служи на удоволствието. Това, което доставя удоволствие, е непрекъснато търсено от ума; той постоянно се стреми да предлага образи, които доставят удоволствие и да отхвърля онези, които причиняват мъка. Ето защо ще съзерцава с охота любим образ, бидейки поддържан в това състояние от удоволствието, което той му доставя, и ако бъде насилно отдръпнат, ще се върне сам отново към него. Един всеотдаен човек може с лекота да постигне висока степен на съсредоточаване. Той ще размишлява за предмета на своето почитание, създавайки с помощта на въображението си колкото е възможно по-ясен образ на този предмет, и ще прикове ума си в него. Така един християнин ще мисли за Христос, за Дева Мария, за любимия светия или за своя ангел-хранител; един индус ще мисли за Махешвари, за Вишну, за Ума, за Шри Кришна; един будист ще мисли за Буда, за Будисатва и т.н. По този начин умът се съсредоточава с малко усилия и с най-малко загуба на енергия.

Когато човек не разполага с предмет на почит, привличането пак може да бъде от помощ, като в такъв случай се използва привързаността към някоя мисъл, а не към лице. Първоначалните опити за съсредоточаване трябва да се правят с помощта именно на такава мисъл. За напредналите привлекателният образ се заменя с някоя дълбока мисъл или възвишена цел. В този случай притегателната сила е умственият интерес, силното желание за знание - един от съкровениите човешки стремежи. Друга твърде полезна форма на съсредоточаване за онези, които не са привързани към някоя личност като към предмет на всеотдайност, е да бъде избрана и използвана за съсредоточаване някоя добродетел. По такъв начин наистина би могла да бъде развита почитта в човека, защото такъв един предмет говори на сърцето с любов за умствена и нравствена красота. Умът трябва да си представи добродетелта във възможно най-цялостен вид и след като добре разгледа всички нейни страни, да се насочи към същността ѝ. Съществена, макар и второстепенна, полза от този вид съсредоточаване е фактът, че когато умът приеме формата на добродетелта и преповтаря нейните трептения, тя постепенно става част от природата му и дълбоко пуска корен в характера на човека. Това приемане на форми от ума наистина го организира, защото той винаги бързо се връща към онези, които е бил принуждаван да заема и те стават обичайни форми на неговото изразяване.

Вярно е казано в древността: "Човек е творение на мисълта; върху каквото мисли в този живот, такъв става в следващия." [14]

Когато умът изгуби от поглед своя предмет, бил той на почит или размишление (както често ще ни се случва), той трябва да бъде връщан назад и отново упътван към него. Често пъти умът ще скита надалеч незабелязано, докато ученикът изведнъж се усети, че мисли за нещо съвсем различно от това, което трябва. Това ще се повтаря отново и отново, при което трябва търпеливо да връщаме ума назад - уморителна работа, но друг начин за съсредоточаване няма.

Едно полезно и поучително умствено упражнение за случаите, когато умът незабелязано е избягал, е да бъде връщан назад по същия път, по който се е отклонил. Това упражнение увеличава контрола на ездача над избягалия кон, като се намалява неговата склонност да се измъква.

Последователното мислене, макар и да е стъпка към съсредоточаването, не е самото съсредоточаване, защото при него умът преминава от една поредица образи към друга, а не е прикован само върху един образ. Но тъй като последователното мислене е много по-лесно от съсредоточаването, начинаещият може да си помогне с него за постигне на по-трудната задача. Често за религиозния човек е полезно да си избере епизод от живота на лицето, предмет на почитанието му, като си представи този епизод във всичките му подробности, цялата картина на действието, заедно с околната среда и цветовете. Така постепенно умът се концентрира първоначално върху общата картина и оттам полека-лека само върху централната фигура на действието - предмета на почитание. Бъде ли възпроизведено по този начин случилото се в ума ни, появява се чувство за реалност и е твърде възможно да се осъществи магнетично общуване със записите за тази случка във висшите полета - вечната ѝ фотография в космичния етер - и да се достигне много по-истинско знание за нея, отколкото чрез каквито и да било външни описания. По същия този начин религиозният човек би могъл да се свърже с предмета на почитанието си, влизайки чрез това директно общуване в много по-тясна връзка с него, отколкото иначе е възможно, защото съзнанието не е ограничено от физическото пространство, а се намира там, накъдето е отправено - нещо, на което вече се спряхме.

Глава осма

Пречки в съсредоточаването

Блуждаещият ум

Всеобщо оплакване на тези, които започват да се упражняват в съсредоточаване е, че самият опит за съсредоточаване прави умът им още по-неукротим. В известна степен наистина е така, защото и тук, както и навсякъде, работи законът за действието и противодействието. Но допускайки това, в същото време трябва да отбележим, че усещането за увеличена своеволност е по-скоро лъжливо. Усещането за увеличаване на своеволността се дължи главно на взаимодействието между Аза, който иска да овладее ума, и самия ум, с неговото характерно състояние на подвижност. През дълга поредица животи Азът е бил увлечен от ума в следване на неговите бързи, непрестанни движения тъй, както човекът е носен в пространството от Земята, следваща своя космичен път. Ние не усещаме движението на Земята, не долавяме, че се движи - до такава степен сме станали част от нея. Ако бяхме в състояние да се отделим от нея и да спрем собственото си движение, без да се самоунищожим, тогава бихме разбрали, че Земята се движи с огромна скорост. По същия начин, докато вътрешният човек се поддава на всяко движение на ума, той не схваща непрестанното му движение и неспокойност, но когато поиска и спре да се движи, ще отчете тази подвижност на ума, за която дотогава само е слушал.

Ако начинаещият има предвид този факт, не би се обезсърчил още в самото начало на своите усилия от срещата си с това всеобщо явление, а приемайки го като неизбежност, спокойно ще продължи напред по пътя си. Накрая той просто ще потвърди с опита си казаното още преди пет хиляди години от Арджуна:

*Нима е възможно, о, Мадхусудана,
такава йога на трайно съединяване?
Умът е непостоянен, подвижен
и му е трудно в покой да остане.*

*Неуморният ум, о, Кришна,
се движи бързо, буйно, неспирно.
И да се овладее е толкова трудно,
колкото е трудно да се спре буря[15].*

Все още е в сила отговорът, който сочи *едничкия* път към успеха:

*Да, наистина, о, Мощноръки,
не е лесно ума да владееш.
Но с дълго упорство, о, Каунтея,
и с безпристрастност ще успееш[16].*

Веднъж овладян, умът трудно може да бъде досяган и разконцентриран от

странстващите наоколо мисли, създадени от други умове и търсещи непрестанно подслон - тъпла от блуждаещи мисъл-форми, които сноват постоянно край нас. Веднъж приучен да се съсредоточава, той запазва в себе си положителната нагласа, в която трудно можем да бъдем обезпокоявани от нежелани гости.

Всеки, който се е заел да обучава своя ум, трябва да поддържа в себе си неотклонна бдителност по отношение на мислите, които "идват в ума", и да упражнява над тях постоянен подбор. Съзнателното усилие да отказваме подслон на лоши мисли, бързо да ги изхвърляме навън, когато се опитват да влязат, и мигновено да ги заместваме с добри с времето така ще настрои ума, че не след дълго той сам ще действа по такъв начин - сам ще изхвърля лошото навън. Хармоничните и ритмични трептения отхвърлят нехармоничните и неритмичните; те отскачат от ритмично трептящата повърхност подобно на хвърлен върху бързо въртящо се колело камък. Живеейки сред такъв постоянен приток на добри и лоши мисли, за нас е необходимо да развиваме избирателната способност на ума така, че вече от самосебе си доброто да бъде пропускано, а лошото - изхвърляно.

Умът наподобява магнит, който привлича и отблъсква, и тази негова характерна особеност може съзнателно да се моделира от нас. Ако разгледаме мислите, идващи ни наум, ще установим, че те са от вида на онези, които обикновено насърчаваме. Умът привлича мислите, сходни с неговата обичайна дейност. Ако за определен период от време упражняваме целенасочен подбор, той скоро ще започне сам да извършва подбора в очертаната му вече посока; така лошите мисли няма да ни гостуват, а за добрите домът ни винаги ще е отворен.

Наистина повечето хора са твърде възприемчиви, но тази възприемчивост се дължи на слабост, а не на съзнателна работа в определена посока. Затова е добре да се научим как постоянно да сме настроени да възприемаме и как да се настроим отрицателно, когато това е необходимо.

Навикът да се съсредоточаваш сам по себе си ще засили ума, така че той с готовност ще започне да упражнява контрол и подбор по отношение на мислите, идващи отвън. Може би е добре да се добави към вече казаното, че в случаите, когато една лоша мисъл влезе в ума, е по-добре да не ѝ се противопоставяме директно, а да използваме факта, че умът може да мисли само за едно нещо в даден момент - нека веднага го насочим към някоя добра мисъл и така лошата по необходимост ще бъде изхвърлена. Когато се борим против нещо, самата сила, която употребяваме за целта, предизвиква съответна реакция и така увеличава нашето безпокойство, но ако обърнем погледа на ума към образ в някое друго направление, то тогава първият по необходимост ще излезе от полезрението му. Много хора губят години в борба с нечисти мисли, докато спокойното занимание на ума с чисти мисли само по себе си ще отстрани нечистите. И тъй като по този начин умът привлича към себе си материя, неспособна да възпроизвежда грубите трептения, той постепенно става невъзприемчив и устойчив към този род мисли.

Това е тайната на правилната възприемчивост. Умът отвръща според природата си; той отговаря на всичко, което хармонира с неговата природа. Ние го правим възприемчив за добрите и невъзприемчив към лошите мисли, задържайки през по-голяма част от времето вниманието си върху възвишени идеи и мисли, с което привличаме за изграждането на ума ни материали, способни да възпроизведат добрите мисли и да отхвърлят лошите. Трябва да насочваме мислите си към онова, което желаем да стане част от нашата мисловна същност и да отвръщаме поглед от онова, което не желаем да е част от нея. Такъв ум, в океана от заобикалящи ни мисли, привлича към себе си добрите, отблъсква лошите и така постепенно расте все по-чист и по-силен в същите тези мисъл-условия, които карат друг да запада.

Възможността за заместване на една мисъл с друга е такава, че може да бъде използвана за възвишени цели по много начини. Ако си помислим нещо лошо за дадено лице, можем веднага да се освободим от нежеланото отрицание, като насочим мисълта си

към някоя добра черта на характера му, която сме забелязали или към някое добро дело, което знаем, че е извършило.

Ако умът е измъчван от безпокойство, можем да го насочим към размисъл за смисъла на живота, за добрия Закон, който "мощно и грижливо предвожда всички неща". Ако се случи някоя особено нежелана мисъл настоятелно да ни се натрапва, тогава хубаво е да си изберем любим стих или фраза с противоположно съдържание и когато неприятната мисъл дойде, да започнем да си повтаряме и обмисляме избраното.

Хубаво е постоянно да подхранваме ума си с някоя възвишена мисъл, радваща дума или стремеж към благороден живот. Всеки ден, преди да се спуснем отново в борбите на ежедневието, трябва да въоръжаваме своя ум със защитната броня на добрата мисъл. Достатъчни са няколко думи от някое свещено писание, които преповтаряни сутрин, скоро ще започнат сами да се връщат в ума през деня, изплувайки в него винаги, когато не е зает с друга умствена дейност.

Опасности при съсредоточаването

Съществуват известни опасности при съсредоточаването, за които начинаещият трябва да бъде предупреден.

Тялото лесно може да пострада от незнание и невнимание. Когато човек се съсредоточава, тялото му се напъга, без той да забелязва и въпреки неговото желание. Тялото се напъга по подобие на ума, което може да се забележи в някои дребни детайли. Усиленото старание да запомним води до набръчкване на челото, присвиване на очите и смръщване на веждите. В продължение на векове умственото усилие е предизвиквало напрежение в тялото, защото умът се е занимавал изцяло с удовлетворяване на телесните нужди с помощта на тялото и по този начин се е установила автоматична връзка помежду им.

Когато започнем да се съсредоточаваме, тялото ни по навик се напъга, мускулите се стягат и нервите се обтягат. Ето защо се появява голяма физическа умора, мускулно и нервно изтощение и остро главоболие, които карат мнозина да преустановят заниманията си, приемайки, че тези лоши последствия са неизбежни. В действителност те могат лесно да бъдат избегнати. Начинаещият трябва от време на време да прекъсва своето съсредоточаване, за да отбележи състоянието на тялото си и ако установи, че е напрегнато, трябва да го отпусне.

Когато повторим това няколко пъти, неправилната връзка помежду им ще се разпадне и така тялото ще почива, докато умът е съсредоточен. Патанджали казва, че при медитация тялото трябва да се чувства "леко и приятно"; то не може да помогне на ума, ако се напъга, но може да навреди на себе си.

Вярвам, ще бъда извинена, ако илюстрирам казаното с пример от личния си живот. Един ден, като ученичка на Елена Блаватска, бях помолена от нея да направя известно усилие на волята и аз направих това ентузиазирано - така, че чак ми се издуха вените на главата.

- Мила моя, - каза ми тя сухо - недей да прилагаш воля със своите вени.

Една друга физическа опасност от неправилното съсредоточаване е последствието, което може да има за нервните клетки на мозъка. С усилване на съсредоточаването и умиротворяване на ума Азът започва да работи през ума, и да изисква много повече от мозъчните клетки. Тези клетки са съставени от атоми със стени от спирали, през които тече жизнена енергия. Споменатите спирали са 7 на брой (една в друга), като 4 от тях работят, а

останалите 3 все още не (те са един вид зачатъчни органи). Когато висшите енергии слизат надолу, търсейки канал за протичане в атомите, те активират тези спирали, които ще служат в бъдеще за техния излив. Ако вървим натам бавно и внимателно, спиралите няма да се повредят, но едно свръхусилие е опасно за деликатния им строеж. Докато не се използват, тези тънки и фини тръбички са сплеснати така, сякаш са от мека гума и ако изпълването им стане прекалено бързо, възможно е да се повредят. Сигнал за опасност е усещането за тъпа болка и тежест в главата, които могат да прераснат в остра болка и още по-лошо - да се появи неизлечимо възпаление, ако не им обърнем навреме внимание. Следователно опитите за съсредоточаване още от самото начало трябва да се правят внимателно и в никакъв случай не бива да се стига до мозъчна преумора. Като начало няколко минути са достатъчни. С времето постепенно можем да удължим упражняването си.

Трябва обаче да се упражняваме редовно, колкото и малко да е времето, което успяваме да отделим за това. Ако пропуснем дори един ден, атомите се връщат в първоначалното си състояние и работата трябва да започне отначало.

Постепенното и системно упражняване осигурява най-добри резултати с най-малки рискове. В някои школи по хатха-йога учениците са обучавани да си помагат в съсредоточаването, като задържат погледа си върху черна точка на бяла стена дотогава, докато изпаднат в транс. Ще изтъкнем поне две причини, поради които такова нещо не бива да се прави. Първо, това упражнение след известно време поврежда очите, т.е. поврежда зрителния ни орган. Второ, то предизвиква един вид мозъчна парализа. Парализата започва с умора в клетките на ретината, при което точката се изгубва от погледа, защото мястото в ретината, където тя е имала своя образ, става безчувствено в резултат от продължителното ѝ възприемане. Тази умора се разпространява навътре по нервните клетки, докато настъпи нещо като парализа и човекът изпадне в хипнотичен транс. Наистина, превъзбудата на някой сетивен орган се признава на Запад като средство за хипноза - въртящо се огледало, електрическа светлина и др. се употребяват за тази цел. Но мозъчната парализа не само прекратява мисленето на физическа основа^[17], но прави мозъка безчувствен и за нефизически трептения, така че Азът става неспособен да изрази себе си във физическото поле; тя не го освобождава, а го лишава от неговия инструмент. Човек може да остане седмици в транс, достигнат по този начин, а когато дойде на себе си няма да е с нищо по-мъдър, отколкото е бил преди. Той не придобива знание, а просто си губи времето. Такива методи не водят към духовно израстване, а само до физическа разруха.

Глава девета

Как да увеличим мисловната си сила

Сега можем да преминем към разглеждане на това как можем да използваме мисловната сила в практиката, защото трупането на знания, без приложението им, е напразно. Старото правило "Целта на философията е да се сложи край на страданието" е все още в сила. Трябва да се научим как да развием мисловната си сила, а след това и как да си служим с нея, за да помагаме на тези, които са около нас - във физическия свят или в повисшите; да ускоряваме както собственото си развитие, така и цялостната човешка еволюция.

Мисловната сила може да бъде увеличена само със системно и упорито упражняване, точно както и развитието на мускулите, които изграждат тялото ни, зависи от тяхното упражняване.

Фактът, че развитието се обуславя от полаганите за целта усилия, е основен жизнен закон. Животът, нашето Аз, търси неуморно пътища за себеизразяване посредством

външната форма, в която се намира. Тъй като с упражняването силите му се насочват навън към себеизява, се получава натиск върху формата, при който тя се разширява, в изграждането ѝ взема участие нова материя и така, в някои свои поделения, тя се разширява непрестанно. Когато тренираме мускулите, те се напрягат, в тях се влива повече живот, клетките им се умножават и така те нарастват. По същия начин, когато умственото тяло трепти под въздействието на усиления ни размисъл, в него влиза нова умствена материя, и по този начин то расте и се развива. При едно системно упражняване умственото тяло расте, без значение дали мисълта, с която се упражнява, е добра или лоша. Влаганото умствено усилие определя растежа на тялото; характерът на мисълта определя вида материя, която ще го изгражда.

Когато мозъкът се упражнява в мислене, броят на клетките му нараства. Някои аутопсии показват, че мозъкът на мислителите е не само по-голям и тежък, но и притежава повече гънки, отколкото на обикновения човек. Така площта на сивата материя е много по-голяма, а тя е непосредственият физически инструмент на мисълта[18].

Тъй като и умственото тяло, и физическият мозък се развиват при упражняване, то тези, които желаят да разгърнат силите и възможностите им, трябва редовно да се упражняват в мислене със съзнателното намерение да подобрят своите умствени способности. Излишно е да се добавя, че по този начин се разгръщат и вродените сили на Познателя и той увеличава своето влияние над телата непрестанно.

За да бъде упражняването ефективно, то трябва да е методично. Нека си изберем за целта някоя хубава книга, засягаща привлекателен за нас предмет; книга на компетентен автор, която съдържа нови и възвишени идеи. Отваряме книгата и започваме да четем бавно като първоначално прочитаме едно изречение или кратък пасаж, след което я оставяме настрана и започваме да мислим съсредоточено и усилено върху прочетеното. Добре е да размишляваме два пъти по-дълго, отколкото сме чели, защото целта ни не е просто да се запознаем с нови идеи, а да усилим умствените си възможности. Хубаво е да посвещаваме по половин час на това занятие, но като начало може да се започне с 15 минути, тъй като първите стъпки в съсредоточаването са много уморителни.

Всеки, който започне да се упражнява по този начин редовно, след няколко месеца ще забележи, че има явен напредък и че мисловната му сила е нараснала; ще открие, че е способен много по-умело от преди да разрешава обикновените си житейски проблеми. Природата е справедлива господарка в раздаването на награди, защото на всеки дава точно онова, което е заслужил, нищо незаслужено в повече. Тези, които искат да увеличат способностите си, трябва да заслужат това като положат и съответните усилия.

Както вече казахме, работата е двойна. Първо, силите на съзнанието се проявяват навън; второ, формите, чрез които то се проявява, се развиват; при това първото не трябва никога да се забравя. Много хора признават ползата от целенасоченото мислене по отношение развитието на мозъка, но забравят, че източникът на всяка мисъл е нероденото и безсмъртно Аз, че само извеждат навън това, което вече притежават. Вътре в нас е цялата сила, ние трябва само да я използваме, защото божественото Аз е коренът на живота в нас, а аспектът знание на Аза е част от всеки от нас и непрекъснато търси възможности за по-пълна проява. Силата е във всеки - безначална, вечна; формата се променя, но животът, който я одушевява, е част от безкрайната вечност, част от същата сила, която е създала Вселената; божествена, неразделна частица от живота на Логоса.

Ако можехме да схванем това и ако не забравяхме, че не силата ни е недостатъчна, а инструментът за проявата ѝ не е добър и че именно оттук произтичат всички трудности, тогава бихме работили с повече вяра и надежда, а следователно и с по-голяма ефективност, за да го направим по-съвършен. Нека не губим усещането, че нашата същинска природа е висше знание и в наша власт е каква част от нея ще проявим в настоящето си въплъщение. Наистина, проявата е ограничена от полаганите в миналото усилия, но сега бихме могли да

увеличим умствените си сили, за да са ни по-полезни от онези, които в миналото са обусловили настоящите. Формите са гъвкави и могат да бъдат променяни, макар и бавно наистина, от трептенията на живота.

Нека помним преди всичко, че системното упражняване е от съществено значение за сигурното израстване. Когато прекъснем заниманията си дори за един ден, ще са необходими поне три-четири, за да постигнем отново равнището, достигнато преди; така е поне в началото на израстването. Привикнем ли да мислим, редовното упражняване не е чак толкова важно. Но докато умът се приучи на концентрация, редовните занимания са от съществена важност, защото старият му навик да се скита свободно бързо се възвръща. По-добре пет минути работа всеки ден, отколкото половин час само веднъж в седмицата!

Тревожната натрапчива мисъл - нейния смисъл и изкореняване

Действително има нещо вярно в това, че хората остаряват повече от нервно напрежение, отколкото от физически труд. Натоварването, ако не е прекалено, не поврежда мисловния апарат, напротив - усилва го. Но процесът на непрекъснато преповтаряне на една и съща мисъл в ума, без да можем да се откъснем от този порочен кръг, със сигурност го поврежда и не след дълго води до нервно напрежение и раздразнителност, които правят невъзможна продължителната умствена работа.

Как действа тревожната натрапчива мисъл? Тя води до процес на безцелно преповтаряне на една и съща поредица от мисли много пъти с малки изменения, което не води до никакъв резултат. В това състояние ние възпроизвеждаме продължително време мисъл-форми, родени от умственото тяло и мозъка, не от съзнанието, но наложени от тях на съзнанието. Както преуморените мускулни влакна неспокойно треперят въпреки волята ни, така и умореното умствено тяло и мозъкът повтарят по инерция трептенията, които са ги уморили, като Мислителят напразно се опитва да ги спре, за да намери покой. Още веднъж се срещаме с инерцията - тенденцията към движение по направлението, по което вече веднъж сме поели. Мислителят е работил над някой труден въпрос, опитвайки се да достигне до някакво определено и полезно заключение. Той не е успял и е преустановил размислите си, но е останал неудовлетворен от липсата на решение и обхванат от страх пред бъдещи тревоги. Този страх го държи в състояние на безпокойство и напрежение, което води до неправилно използване на енергията и още повече възпрепятства намирането на някакъв отговор. Тогава умственото тяло и мозъкът под импулса на тази енергия и желанието да се намери решение, но без ръководството на Мислителя, продължават да работят и да пресъздават отново многократно вече създаваните и отхвърляни образи. Те биват, така да се каже, натрапвани на неговото внимание, като отново и отново са преповтаряни. С увеличаване на нервното напрежение се увеличава и раздразнителността, която влияе директно върху уморените форми и по този начин действие и въздействие продължават в затворен кръг. В такова състояние Мислителят е роб на своите слуги - телата, - страдайки под тяхната тирания.

Самата инерция да се възпроизвежда, тенденцията да се повтарят отново веднъж създадените трептения може да се използва, за да се коригира безползното преповтаряне на мисли, които причиняват страдания. Когато енергията за създаване на една мисъл направи за себе си канал (създаде една мисъл-форма), енергията на нови мисли се стреми да тече в същия канал, тъй като това е линията на най-малко съпротивление за тях. Мисъл, която причинява мъка, се появява вследствие на някакъв страх, така както мисъл, която причинява удоволствие, веднага изниква под влиянието на любов. Предметът на страха, картината на това, което евентуално ще се случи, ако предчувствието се сбъдне, прокарва един умствен канал, образува мисъл-форма, оставя и следа в мозъка. Тенденцията на умственото тяло и на

мозъка е, освободени от непосредствена работа, да повтарят формата и да оставят неупотребената енергия да тече във вече проправения канал.

Може би най-добрият начин да се освободим от този извор на напрежение е като създадем друг канал с противоположен характер. Такъв канал, както вече посочихме, може да бъде направен с целенасочена, упорита и системна мисловна дейност. Нека този, който страда от нервно напрежение, отдели три-четири минути сутрин след ставане на някоя благородна и окуражаваща мисъл като: "Азът е Мир; това Аз съм аз. Азът е Сила; това Аз съм аз." Нека размишлява как той, в своята дълбока същност, е едно с Отца; как в нея той е безсмъртен, вечен, смел, свободен, хладнокръвен, силен; как е облечен в преходни дрехи, които всъщност чувстват болката, безпокойството; как той по погрешка отнася тези усещания към себе си. Размишлявайки по този начин, Покоят ще го обгърне и той ще усети, че му принадлежи, че е неговата естествена атмосфера.

Правим ли това ден след ден, мисълта ще прокопае свой собствен канал в умственото тяло и мозъка и не след дълго, когато умът е свободен от работа, тази мисъл за Мир и Могъщество ще се появи сама и ще разтвори криле над ума ни в най-трудните моменти от живота. Умствената енергия ще тече естествено в този канал, а тревогата ще се изгуби в миналото.

Друг начин за борба срещу тревожната мисъл е да се обучава умът да се надява на Добрия закон, с което се изгражда една постоянна положителна нагласа към света. В този случай човек се уповава на презумпцията, че всички обстоятелства служат на Закона и нищо не е случайно. Само това, което Законът позволява за наше добро, само то може да ни засегне, без значение откъде и чрез кого ще дойде. Нищо не може да ни нарани, ако не сме го предизвикали, ако не сме създали предпоставката с нашата собствена минала воля и дейност; никой не може да ни причини зло, бедите са само инструмент на Закона, събирайки по този начин дълг, който имаме да плащаме^[19]. Ако в ума ни се появи дори предусещане за мъка или тревога, добре е да го погледнем в очите спокойно, да го приемем, да се съгласим с него. Много от тревогите изгубват своя смисъл, когато се опрем на Закона. Животът ни ще стане по-лек, ако винаги помним, че целта на Закона е да ни освободи, като изисква разплащане на дълговете, които ни държат в плен, и макар да носи мъка, тя не е нищо друго освен път към щастieto. Всяка мъка, какъвто и начин да е избрала да ни посети, има за цел да проправи пътя за нашето крайно щастие, да скъса веригите, които ни привързват към въртящото се колело от раждания и смърт.

Когато тези мисли станат обичайни, умът престава да се безпокои, защото ноктите на тревогата няма за какво да се закрепят върху гладката стена на спокойствието.

Мислене и спиране на мисленето

Човек може много да постигне, ако се научи не само как да мисли, но и как да спира да мисли по свое желание. Когато мислим, ние трябва да вложим всичките си усилия в конкретния размисъл, за да бъде той колкото е възможно по-ползотворен. Когато привършим размисъла над определен проблем, трябва да направим това окончателно, а не да оставяме създадената мисъл-форма да скита безполезно, да бяга от ума и отново да се връща в него, подобно на вързана за брега лодка, която постоянно се блъска в брега, защото не е спусната котвата ѝ. Човек не би позволил машината му да продължава да работи, ако не върши някаква конкретна работа, защото така тя безсмислено се амортизира. А ценната машина на мисленето я оставяме да работи и работи безцелно, безсмислено изхабявайки се. Да се научиш да преустановяваш мисловната си дейност, да оставяш ума да си почива, е безценна придобивка. Както уморените крака се чувстват приятно, когато ги обтегнем, така и умът намира удовлетворение в пълната почивка. Постоянното мислене означава непрекъснати

вибрации; непрекъснатите вибрации означават пълно изтощаване. От това изразходване на енергията умственото тяло преждевременно се изтощава и изхабява.

Вярно е, че да преустановиш мисловната си дейност не е лесно. Това в известна степен е дори по-трудно от съсредоточения размисъл. Като начало е достатъчно да се опитваме да останем в умствен покой за малки периоди от време, защото за се установяването на навика да се задържа ума в покой, на първо време се използва сила. Когато се упражнявате в усилено мислене, опитайте да се откъснете от мислите си и щом се появи някоя мисъл, обърнете вниманието си настрани. Отдръпвайте се настоятелно от всеки неканен гост; ако е необходимо представяйте си пустота и се опитвайте да чувствате само тишина и празнота. Ако се постоянства, умът все повече ще се поддава на контрол и в това отношение и човек ще бъде окуражаван да продължава напред от чувството на спокойствие и покой.

Не трябва да се забравя, че умението да се преустановява мисленето, когато умът е зает с външна дейност, е необходимо и трябва предварително да се усвоява, за да можем да работим във световите над умственото поле. Когато умът е приучен да бъде спокоен, когато той не представя безспир разстроени образи на минали размисли, човек става способен да отдръпва съзнанието си от неговата физическа дреха и да работи свободно в собствения си свят. Тези, които се надяват да направят този голям скок напред в настоящия си живот, трябва да се научат да спират мисленето си, защото само когато “промените на мисловния принцип” бъдат преустановени в нисшите светове, само тогава човек може да постигне свобода във висшите.

Друг начин да се даде почивка на умственото тяло и мозъка - много по-лесен за изпълнение, отколкото спирането да мислиш - е като се промени мисълта. Човек, който мисли усилено и упорито в дадено направление, трябва да си избере и друго направление - колкото се може по-различно от първото, - накъдето да насочи в един момент своята мисъл, за да почине умът. Необикновената яснота и чистота на мисълта, характерни за Гладстон в напредналата му възраст, е до голяма степен резултат на неговите второстепенни занимания, на които е посвещавал голяма част от своя умствен живот. Най-голяма част от мисловната си енергия той е отдавал на политиката, но заниманията му в областта на теологията и гръцкия език заемат много от свободните му часове. Наистина като теолог той няма особени постижения, а какъв е като филолог не съм компетентна да давам оценки; може да се каже, че светът не е станал по-богат благодарение на неговите теологични изследвания, но затова пък умът му е съхранявал яснотата и възприемчивостта си. Чарлз Дарвин пък се оплаква в своята напреднала възраст, че е оставил да атрофират неизползвани онези негови способности, които е можело да му бъдат от полза в занимания извън от областта, в която се е специализирал. Литературата и изкуството не са го привличали, но той все пак е усетил остро ограниченията, които си е наложил, като се е отдал изцяло само на своите изследвания в областта на биологията. При умствените занимания човек се нуждае от промени, както и при физическите натоварвания, в противен случай телата ни няма да се развиват хармонично и правилно.

Това важи с особена сила за хора, погълнати от светски занимания; те трябва да се заемат с изучаването на някой предмет - било то в областта на изкуството, науката или литературата например, влагайки в избраната дейност онези свои умствени възможности, които не са пряко ангажирани в основната им работа и където умът им може да намери почивка. Това особено се отнася за младите хора, чиито мозъци още не са пропилили потенциалните си възможности, така че в напредналата си възраст да има какво да обогатява и просветлява дните им. Когато се дава по такъв начин почивка на формата, тя много по-дълго време запазва своята еластичност.

Тайната на умствения покой

Много от разгледаното по-горе указва начина за постигане на умствен покой, но за да осъзнаем защо той е толкова необходим, трябва ясно да схванем, да осъзнаем своето място във Вселената.

Ние сме част от един велик Живот, който не знае неуспех, който не губи нищо от своята енергия и сила, за който няма напразно изхабено усилие, който “въвеждайки ред, мощно и бързо” носи световите напред към тяхната цел. Да се смята, че нашият малък живот е отделна независима единица, бореща се за своето битие против безброй други независими единици, е възможно най-голямата заблуда. Докато гледаме по този начин на света и на живота, покоят ще е неизмеримо далеч във висините над нас. Но ако чувстваме и знаем, че всички хора (като духовни същества) са едно, тогава умственият покой ни принадлежи, без да се страхуваме, че можем да го изгубим.

Всички наши проблеми произлизат от това, че мислим за себе си като за отделни единици, като по този начин се въртим само около нашите собствени умствени оси, мислим само за собствените си интереси, цели, радости и мъки. Едни правят това по отношение на материалните неща в живота и те са най-недоволните от всички хора; те са, които грабят безспир от общите материални блага и безполезно ги трупат за себе си. Други постоянно гонят собствения си напредък във висшия живот - добри и ревностни хора, но също недоволни и неспокойни. Те се следят и се самоанализират непрекъснато: “Напредвам ли? Зная ли повече, отколкото знаех миналата година?” и т.н., умирайки от безпокойство за собствения си напредък, изпълнени с мисли единствено за нематериалната си печалба.

Покой не може да се постигне в безкрайно търсене на начини как да бъде удовлетворено отделното аз, макар и в по-висшите негови принципи. Покой може да се открие в отричането на отделното съществуване, в потапянето в Аза, който е Едно; Аза, който се проявява във всяка стъпка на еволюцията, в нашия етап на развитие, така както и във всеки друг.

Желанието за духовно развитие е ценно, тъй като нисши желания омотават и спъват търсещия. Благодарение на страстното желание за духовно израстване, той има силата да се освободи от тях, но това не дава и не би могло да даде онова щастие, което може да се намери само когато се отхвърли отделното аз и се постигне великото Аз като такова, заради което сме живи. Даже в обикновения живот несебелюбивите, онези, които живеят за другите хора, са по-щастливи. Тези, които непрекъснато търсят щастието там, където не може да бъде открито, са вечно недоволни.

Ние сме великото Аз и следователно радостите и страданията на другите са също толкова и наши и степената на покой, до която достига нашият ум е пропорционална на това, доколко можем да усетим единството и доколко се опитваме да живеем така, че да споделяме живота, който тече през нас, с целия свят.

*Покой чувства този, в когото всички желания идват,
както реките към океана текат,
без да го променят в същината му:
неизменен стои той сред желанията [20].*

Колкото повече желяем, толкова повече стремим се към щастие - което всъщност е нещастие - расте. Тайната на покоя е в познанието на Аза и мисълта: “Това Аз съм аз” ще помогне за достигането на такъв умствен покой, който не може да бъде от нищо разрушен.

Медитацията

Може да се каже, че вече сме разгледали същината на медитацията, защото тя представлява просто концентриране на вниманието, съсредоточаване на ума върху предмета на почитание, върху проблем, който се нуждае от осветляване, за да бъде разбран; върху нещо, чийто живот, същина (а не форма), трябва да бъде достигнат и осъзнат.

Медитацията не може да бъде ползотворна, докато поне отчасти не се постигне съсредоточаване. Защото съсредоточаването не е цел, а средство за постигане на целта. То превръща ума в инструмент, който може да бъде използван по волята на своя притежател. Само когато един добре съсредоточаващ се ум бъде насочен към даден предмет, така че да проникне отвъд завесата на формите, за да достигне живота и да се слее с него, да се слее с живота, към който принадлежи умът - само тогава имаме медитация. Упражняването в съсредоточаване може да се разгледа като работа за създаването на орган за възприятие, а медитацията като начин за неговото използване.

Хубаво е хората, които са се посветили на духовното си израстване, ежедневно да посвещават известно време на медитацията. Колкото физическият живот може да се поддържа без хляб, толкова може и духовният без медитация. Ако човек не съумява да отдели поне половин час на ден, за да освободи ума си от всички тегоби на земния свят и да получи струя живот от духовния, какъв духовен живот би могъл да води тогава?!

Божеството може да се открие само на съсредоточения, умиротворения, откъснатия от шумотевиците на външния свят ум. Бог разкрива Себе си в своята проявена Вселена чрез безкрайното разнообразие от форми; но вътре в човешкото сърце Той се открива чрез своя Живот и невидима Същност - открива себе си на това, което е частица от Него. В това безмълвие и покой към душата се стичат и сила, и енергия; затова медитиращият винаги е бил и е най-надареният човек на земята.

Лорд Розбъри, когато говори за Кромвел го описва като "един практичен мистик", и добавя, че практичният мистицизъм е най-великата сила на света. Това е точно така. Да умееш да се съсредоточаваш, да се отдръпваш от бурите на всекидневието, означава неизмеримо повече енергия в работата, означава постоянство, самоконтрол, непоклатимо спокойствие; медитиращият е този, който не губи време, не пилее енергия, не пропуска възможност. Такъв човек е господар на сетивния свят, защото в него е силата, на която явленията са само външна проява; той споделя божествения живот, а така споделя и божествената сила.

Глава десета

Как да помагаме с мисъл

Най-ценната от всички придобивки, които може да постигне желаещият да притежава мисловна сила, е по-голямата възможност да помага на по-слабите хора наоколо, все още не знаещи как да използват собствените си сили. Една добра дума също помага, но човек може да направи много повече от това да хвърли няколко трохички на умиращия от глад.

Нека вземем за пример случай с човек, който е във властта на някаква лоша привычка и на когото друг човек иска да помогне. На първо време е необходимо да се знае, ако това е възможно, по кое време умът на пациента вероятно няма да е зает с усилено размисли - например часа, в който той заспива. Ако пациентът е заспал, е още по-добре. Тогава помагачият трябва да се опита да си представи този, на когото иска да помогне, колкото се може по-ясно и живо, с колкото може повече подробности - така все едно го вижда пред себе си. Ясният образ не е най-същественото, макар че улеснява много процеса. Помагачият

трябва да прикове вниманието си в този образ и с цялата мисловна концентрация, на която е способен, да му изпрати бавно и поетапно мислите, които желае да се отпечатат в ума на пациента. Трябва да си ги представи като ясни умствени образи, както ако трябваше да излага пред него аргументите си с думи. Ако случат засяга пиянство, той може да му представи ясна картина на евентуалните болести и усложнения, на нервното разстройство и неизбежния край, които са следствие от пиенето. Ако пациентът спи, вниманието му ще бъде привлечено от лицето, което му изпраща такива образи, и ще се насочи към тях. Успехът зависи от концентрацията и настойчивостта на отправената мисъл, а пропорционално на степента на развитие на мисловната сила ще бъде и резултатът.

В такива случаи обаче трябва да се внимава да не се прави опит за контролиране волята на пациента. Усилието трябва да бъде насочена изцяло към представяне пред ума му идеите, които биха могли да го подбудят към правилни разсъждения. Ако се правят опити да се наложи насила дадена линия на поведение, придобивката ще бъде незначителна. Тенденцията на ума към отдаване на някакъв порок не може да бъде променена с поставяне на препятствия пред навика. Отбит от дадено неправилно направление, той ще си намери друго, старият порок ще бъде заменен с нов. Никой не бива да се опитва да налага волята си на друг човек, даже ако иска да му направи добро. Израстването не може да бъде подпомогнато от такъв род външни въздействия. Умът трябва да бъде убеден, чувствата трябва да бъдат извисени и очистени, иначе никаква придобивка не може да има.

Ако човек иска да помогне мислено на свой приятел, той трябва да постъпи по същия начин, като си го представи и ясно изложи идеите, които би желал да бъдат възприети. Една силна мисъл с пожелание за негово добро, пратена му като обща защитна сила, ще остане при него като мисъл-форма толкова дълго, колкото е силата на изпратената мисъл и ще го пази от зло, действайки като преграда пред недоброжелателни мисли и дори предупреждавайки го за физически опасности. Мисъл за мир и утеха ще успокои ума, излъчвайки покой около човека.

Помощта, която често бива изпращана на някого посредством молитва, е от същото естество. Често ползата от молитвата пред обикновеното пожелание за добро се дължи на по-голямото съсредоточаване и настойчивост, които вярващият влага в молитвата си. Подобно съсредоточаване и настойчивост биха помогнали и без молитва.

Молитвата е полезна и по друг начин: тя обръща вниманието на някое свръхчовешко или висше същество към обекта на молитвата и вместо непосредствената помощ, може да бъде указана такава от по-висше естество.

Бихме могли да вмъкнем тук бележката, че полуначетеният теософ не бива да се страхува да помогне с мисъл, за да не попречи на кармата на лицето. Нека я остави да се грижи сама за себе си. Ако може да помогне - да стори това без страх, като се уповава на факта, че тази помощ сигурно се включва в кармата на приятеля му и той всъщност е щастливият агент на Закона.

Помагане на тъй наречените умрели

Всичко, което сме способни да направим с мисъл за живите, можем да го направим, и дори в по-голяма степен, за онези, които са минали преди нас през вратите на смъртта. В техния случай те са свободни от тежката физическа материя, която трябва да бъде приведена в трептение преди мисълта да може да достигне будното съзнание. Когато човек умре, съществува тенденцията вниманието да бъде обърнато навътре и да се живее по-скоро в ума, отколкото във външния свят. Мисъл-струите, които обикновено са се изливали навън, търсейки съприкосновение с външния свят през органите на осезанието, сега са като

блокирани от една пустота - естествен резултат от загубата на техния инструмент; точно както човекът, тичащ към познатия мост над една река, изведнъж бива спрян от пропастта, над която мостът е изчезнал.

Пренареждането на астралното тяло, скоро след напускането на физическото, се стреми да затвори умствените енергии, като пречи на тяхната външна проява. Астралната материя, ако не бъде тревожена от някоя дейност на хората, останали на Земята, образува твърда черупка на мястото на гъвкавия инструмент и колкото по-висш и чист е бил току-що приключилият живот на Земята, толкова по-плътна и цялостна е преградата срещу външните впечатления или проявленията отвътре. Но оградени по този начин, що се отнася до техните изливащи се навън енергии, хората са още по-чувствителни за влияния от умствения свят и следователно могат да получат помощ, кураж или съвет много по-успешно, отколкото когато са били на Земята. В света, в който са отишли, свободни от физическото тяло, една любовна мисъл за тях е така осезаема, както тук на Земята е една любовна дума или една нежна ласка. Следователно всеки, който заминава там трябва да бъде изпращан с хубави мисли за мир и любов, с пожелание за по-бързо преминаване през долината на смъртта към страната на светлината отвъд. И наистина, мнозина са тези, които остават в астралния свят по-дълго, отколкото трябва само защото са имали лошата карма да нямат приятели, знаещи как да им помогнат от другата страна на смъртта. И ако хората на Земята знаеха колко много утеха и щастие изпитват пътниците из небесните селения от тези наистина ангелски послания, от тази изпращана мислено любов, от това окуражаване; ако знаеха само каква сила имат да подкрепят и утешават, никой нямаше да бъде оставян сам от приятелите, останали след него. Колко голяма е утехата за душата, лишена от присъствието на любимия ближен, който е озарявал живота ни, когато знае, че сме способни да му служим и да го окуражаваме по пътя му с мислени ангел-хранители.

Тайноведците, основатели на великите религии, не са пропуснали този момент на служене и помощ, които останалите живи дължат на заминалите за отвъдното. Индиецът има своята Шрадха[21], с която помага на заминалите по пътя, като ускорява преминаването им в Сварга. Християнските църкви имат служби и молитви за “умрелите”. Само протестантското направление на християните е изгубило тази милостива традиция, заедно с много други неща, принадлежащи на висшия живот на християнина. Дано знанието по-скоро им върне полезната практика, която някога по незнание са отхвърлили!

Мислене извън тялото

Не бива да ограничаваме нашата мисловна дейност само с часовете, в които сме във физическото си тяло, защото твърде много полезна мисловна дейност можем да развиваме и когато сме унесени в сън.

Процесът “заспиване” представлява просто отдръпване на съзнанието от физическото тяло, което си почива, докато самият човек преминава в астралния свят. Освободен от физическото тяло, той има много по-големи възможности за мисловна дейност, но в повечето случаи не я насочва навън, а я използва вътре в себе си за разрешаването на въпроси, касаещи неговия буден живот. Неговата мисловна енергия тече по обичайния си начин и работи върху проблеми, които будното му съзнание се опитва да разреши.

Поговорката “сутринта е по-мъдра от вечерта”, мнението, че когато предстои да се вземе важно решение, човек трябва “да преспи с него преди да реши”, са смътни предусещания за мисловната дейност, извършвана по време на сън. Без какъвто и да е съзнателен опит да се използва освободения ум, хората събират плодовете от неговия труд.

Вместо обаче да оставят мисълта да се скита свободна, тези, които се стараят да

ускорят своята еволюция, трябва съзнателно да използват вложените ни възможности, когато са свободни от ограниченията на тялото. Начинът да правят това е прост. Задачата, която чака своето разрешение, трябва да бъде спокойно задържана в ума в момента на лягане; тя не трябва да се обмисля, да се дават доводи по нея, защото това може да попречи на съня; трябва просто да се положи и остави в ума. Това е достатъчно, за да се даде нужното направление на мисълта и Мислителят ще я поеме и ще се занимава с нея във времето, когато е свободен от физическото тяло. Обикновено решението ще бъде в ума при събуждането, т.е. Мислителят ще го отпечата върху мозъка, така че е добре човек да държи хартия и молив до леглото си, за да запише решението веднага след пробуждането си, защото така получената мисъл може лесно да бъде заличена от наплива на физически усещания и трудно може да се възстанови. Много трудности в живота могат ясно да се видят по този начин и да се открие път за тяхното разрешаване. Много проблеми биха могли да намерят своето разрешение, когато бъдат поставени пред освобождения от бавния мозък ум.

По същия начин в нощните часове човек може да помогне на някой свой приятел в този или отвъдния свят. Той трябва да си представи приятеля в ума си и да вземе необходимото решение да го намери и да му помогне. Този умствен образ ще му помогне да се срещне с него в астралния свят. Но винаги, когато човек чувства някакво вълнение, предизвикано от мисълта за приятеля - както в случая с починал близък, - той първо трябва да се постарее да се успокои и тогава да си легне да спи. Вълнението причинява въртене в астралното тяло и ако то е в състояние на силна възбуда, изолира съзнанието и прави невъзможно преминаването на умствени вибрации надолу.

В някои случаи на подобно общуване в астралния свят, в будната памет може да остане спомена за "сън", а в други може да няма никаква следа. Сънят е памет - често объркана и примесена с други трептения - за срещата ни извън тялото и така трябва да се възприема. Но ако няма никаква следа в мозъка, това не означава нищо, защото работата на освобождения ум не може да бъде спъвана от невежеството на мозъка, който не взема участие в нея. Ползността на работата в астралния свят не се управлява от паметта, запечатана в мозъка от завърналото се съзнание, човек може нищо да не си спомня и все пак да е свършил много полезна работа в часовете на сън.

Друга форма на мисловна работа, която слабо се помни и която може да се върши вън или във физическото тяло, е създаването на добри възможности, подпомагането на народни, благодетелни за човечеството движения. Когато човек мисли за тях по определен начин, той изпраща струи помощ от вътрешните светове на съществуването, което можем специално да разгледаме във връзка със

Силата на съвместната мисъл

Че голяма мощ може да се постигне от съвместната работа на различни хора с обща цел, се признава не само от окултисти, но и от всички, които имат известни познания върху науката за ума. В някои християнски общности съществува обичай преди изпращането на проповедническа мисия за някъде, тя да бъде предшествана от конкретно и настойчиво мислене. Например, малка група римо-католици се събират в продължение на седмици и месеци преди изпращането на мисията и подготвят почвата, където ще работят, като си представят мястото, мислят за себе си като за пребиваващи вече там, мислят усилено върху някоя църковна догма. По този начин те създават мисловна атмосфера в областта, което благоприятства разпространението на римо-католическите учения, тъй като възприемчивите умове биват подготвени да търсят знания от тях. Мисловната работа ще бъде подпомогната от допълнителната помощ, която дава молитвата - една друга форма на мисловна работа - разпалвана от религиозна обич.

Контемплативните[22] монашески ордени на римо-католическата църква вършат огромна добра и полезна работа с мисъл, както правят и пустинниците в индийската и будистката религии. Винаги когато някой добронамерен и чист ум започне да помага на света с изпращане на благородни и възвишени мисли, това е вид дейност в служба на човека и такъв уединен мислител става един от възродителите на света.

Група от сходно мислещи хора, като например теософите, могат да направят много за разпространението на теософските идеи в тяхната собствена околност, ако се съгласят да отделят по десет минути всеки ден за мислене върху някое теософско учение. Не е необходимо те да са на едно място, ако умовете им са заедно. Да предположим, че една такава група реши да мисли върху прераждането ежедневно по десет минути в продължение на три или шест месеца - мощни мисъл-форми ще изпълнят избраното място и идеята за прераждането ще се зароди в умовете на значителен брой хора. Тогава ще се появят въпроси, ще бъдат потърсени книги по въпроса и последвалата по въпроса след подобно подготвяне на почвата сказка, ще привлече не малко заинтересована публика. Успех, далеч надминаващ вложените физически усилия, се постига там, където ревностни мъже и жени се сдружават в подобна умствена пропаганда.

Послеслов

Така можем да се научим да използваме тези велики сили, вложени във всеки от нас, като ги използваме за по-добро. Когато ги използваме, те се увеличават, докато един ден с изненада и радост открием каква велика сила за служение сме притежавали.

Нека се помни, че ние непрекъснато използваме тези сили несъзнателно, необмислено и ограничено като така въздействаме за добро или зло на всички, които ни придружават в нашия жизнен път. Настоящата книга има за цел да накара читателя да употребява тези същите сили съзнателно, настойчиво и усилено. Ние не можем да спрем да мислим въобще, мисъл-струи пораждаме, колкото и слаби да са в даден момент. Ние в ъ з д е й с т в а м е на околните, независимо дали искаме или не; единственият въпрос, който трябва да разрешим е дали да го правим за добро или за лошо, слабо или силно, безцелно или с определена цел. Ние не можем да избегнем мислите, докосващи се до нашия ум, но можем да изберем кои да приемем и кои да отхвърлим. Ние въздействаме и на нас ни се въздейства, но можем да въздействаме на другите за тяхно добро или зло, на нас може да ни въздейства доброто или злото наоколо. Тук се крие нашият избор, избор, който е много важен и за нас самите, и за света:

*Избери добре; защото твоят избор
е кратък и все пак вечен.*

Мир на всички същества

ТЕОСОФСКОТО ОБЩЕСТВО

Satyan nasti paro dharmah!

Няма религия по-горе от истината!

Цели:

1. Да образува зародиша (ядрата) на Всемирното братство на човечеството без разлика на раса, вяра, пол, каста или цвят.
2. Да насърчи изучаването на сравнителната религия, философията и науката.
3. Да изследва необяснените закони на природата и скритите сили на човека.

[1] Ев. на Лука, 24:36; ев. на Йоан, 20:19

[2] Ев. на Йоан, 8:32

[3] Ев. на Матей, 7:7

[4] Ев. от Матей, 28:20

[5] Псалм 3:7

[6] Псалм 142:12

[7] Индуистки религиозен философ, живял ок. VII век пр.Хр. Възродил индуизма, автор на най-ценните коментари върху Упанишадите и Бхагават-гита. Сред най-стойностните му съчинения са Шариракабхашия и коментар върху Веданта-сутра на Бадараяна.

[8] От лат. receptio = възприемане. *Псих.* Отражение на непосредствено въздействащите върху сетивните органи предмети и явления от реалния свят.

[9] Тайната диктрина, 1, 1, тр.48

[10] Един от създателите на философската система йога, живял ок. II-III век пр.Хр. Наричали го още Гоникапутра.

[11] Точката на преминаване от едно състояние на материята в друго – например от твърдо в течно или от течно в газообразно.

[12] Из Чандоги-упанишад VIII, I, 3

[13] Бхагават-гита, II, 66

[14] Чандоги-упанишад, III, XIX, 1

[15] Бхагават-гита, VI, 33-34

[16] Бхагават-гита, VI, 35

[17] Всъщност мисленето няма физическа основа, мозъкът е само инструмент за приемането на мисъл-трептенията, както добре е посочено в следващата част на изречението и още по-

добре в гл. X – *Мислене извън тялото*.

[18] Клетките на мозъка не се възобновяват, както показват съвременните научни изследвания, нито големината и тежестта на мозъка са в посочената пропорционална зависимост от интелигентността на човека, точно защото той е само инструмент за улавяне на трептения, а не техен източник. Дори е логично да се заключи, че колкото по-фин и деликатен го изграждаме под влиянието на все по-възвишени мисъл-форми и идеи, толкова по-лек би трябвало да става. И тъй като е известно, че понастоящем повечето от нас си служат с окло 5-7% от капацитета на своя мозък, вероятно усилената и правилна мисловна дейност разгръща неговите възможности с увеличаване на броя ефективно използвани клетки, на връзките между тях, възприемчивостта им (примерно чрез отварянето на всички спирали) и т.н.

[19] Тук може да се доабви, че нещата, които възприемаме като страдание и беда в живота ни не всякога са изплащане на натрупани от преди кармични дългове. Би могло дори да се каже, че представата за беда и страдание е въпрос на наше лично съзнание, което се ориентира за принципите и законите в света чрез тях.

[20] Бхагават-гита, II, 70

[21] Богиня на вярата, съпруга на Дхарма – богът на справедливостта, и майка на Камадева – богът на любовта.

[22] Отдадени на съзерцание, мислене.